

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

34E JAARGANG

WOENSDAG 27 JULI 1949

No. 1681

COMMISSIE VAN REDACTIE:

Ch. Glasz; H. W. Lambers; J. Tinbergen;
F. de Vries.

Redacteur-Secretaris: C. van den Berg.

Plv. Redacteur-Secretaris: A. de Wit.

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË:

J. E. Mertens; R. Miry; J. van Tichelen; R. Vandeputte;
F. Versichelen.

Gegevens over adressen, abonnementen enz. op de laatste
bladzijde van dit nummer.

INHOUD:

	Blz.
De artikelen van deze week	587
Sommaire, summaries	587
De invloed van de Benelux op de geld- en kapitaalmarkt door Prof. Dr A. de Guchteneere	588
Het eigen gemeentelijk belastingbiljet door Prof. Mr C. W. de Vries	590
Enige kanttekeningen bij het wetsontwerp betreffende de Kamers van Koophandel en Fabrieken door Mr W. F. Lichtenauer	591
De omvang der internationale investeringen door Prof. Dr E. de Vries	593
Ingezonden stukken:	
De invloed van de bodemvruchtbaarheid op de bedrijfsuitkomsten in de Friese landbouw door Dr Ir J. B. v. d. Meulen en Ir C. Spithost, Ir S. H. de Jong en Ir H. v. d. Molen, met naschrift van Dr A. Vondeling	596
Aantekening:	
Een Amerikaanse depressie?	600
Mededeling van het secretariaat van de Centrale Commissie voor de Rijnvaart	601
Geld- en kapitaalmarkt	602
Statistieken:	
Bankstafon	602
Havenbeweging	603

IN VROEGER DAGEN.

„Te voren was het in vele gezinnen van eenvoudigen stand eene eere, hunne dochters als dienstbode in goede huishoudens van hooger stand geplaatst te zien. Wijl op dienstboden van minder waardig gedrag daar geen prijs werd gesteld, was een eenigszins langer blijven in zoodanigen dienst een doorlopend gunstig getuigenis voor eene dienstbode, en indirect ook eenigermate voor het gezin, waaruit zij was voortgekomen.

Vaak was de ontwikkelingsgang deze. Het dienen begon als „loopmeisje” in een gezin met eene of twee volwassen dienstboden. Dan werd zij „meid-alleen” in een huishouden van meer beperkten levenston. Daarna keukenmeid of werkmeid in eene familie van breeder levensmanier.

Zoo werd vakbekwaamheid verkregen; ook wijl vaak werd gezorgd, dat het „loopmeisje” ’s avonds onderricht ontving in naaien, stoppen enz.

Hoe weinig is van dat alles overgebleven! Voorzover nog gediend wordt, schijnt maar al te vaak op den voorgrond te staan: hoog loon; weinig werk; veel vrije tijd. Overeenkomstig wat Henry Bordeaux schrijft in „La résurrection de la chair” (1920), bl. 26: „Plus les domestiques deviennent exigeants, moins ils fournissent de besogne”.

„Over de vraag, waaraan het mindere aanbod van vrouwelijke dienstboden is te wijten, schreef Baron van Hardenbroek van Ammerstol in zijn prae-advies van het vorige jaar voor de Vereeniging voor de Staath. en de Stat., op bl. 87: „Het antwoord schijnt mij te zijn dat tengevolge van de in vele bedrijven en vooral ook bij allen in overheidsdienst nog zeer hooge loonen in vele gezinnen minder neiging bestaat voor de meisjes om arbeid te zoeken en dan bovendien eerst in de laatste plaats huisarbeid.

Dat laatste heeft ook een reden als gevolg van den toestand ontstaan door de verkorting van den arbeidsduur. Het einde van den arbeid in vele gevallen nog voor of te 5 uur n.m. en de overmaat aan vrijen tijd voor de mannen, brengt mede dat huisarbeid, welke allicht tot 8 uur n.m. bindt, niet wordt gezocht en daarentegen wel vrijheid wordt gewenscht op zooveel vroeger uur, om met de mannelijke bevolking te kunnen optrekken.

Waar jonge mannen, werk hebbende, thans in het algemeen hooger loonen maken dan noodig voor levensonderhoud, gansche gezinnen samen veel meer thuis brengen dan voorheen — ook feitelijk, den toestand in aanmerking genomen, al begint dit alles zich in dalende lijn te bewegen — zijn mindere arbeidslust en grooter lust tot lediggang en vertering duidelijk, terwijl spaarzin en zorg voor de toekomst, voor huwelijksuitzet, zijn verminderd.

Het aantal jonge huwelijken, is door verschillende kunstmatige steun in de laatste jaren des oorlogs en direct daarna sterk toegenomen hetgeen mede het dienstboden-vraagstuk ten deele verklaart” (Mr D. P. D. Fabius: „Het dienstboden-vraagstuk” in „E.-S.B.” van 17 September 1924).

ASSOCIATIE CASSA

KASSIERSINSTELLING

OPGERICHT IN 1806

BEWAARNEMING VAN EFFECTEN

HEERENGRACHT 179 • AMSTERDAM-C

Groothandel

DEZE WEEK:

A. J. BLOK

Egypte: Industriële aspecten

★ Iedere week zeer veel nieuwe gevraagde offertes en aanbiedingen van binnen- en buitenland. Plaats voor export een aanbieding in de rubriek **TRADE OPENINGS**.

Abonnementsprijs f 15.— per jaar

KON. NED. BOEKDRUKKERIJ H. A. M. ROELANTS — SCHIEDAM

Verliesposten Voorkomend **Systeem**

bestaande uit 4 Diens'en - **V.V.S.** -

Het V.V.S. is een onmisbaar hulpmiddel bij het gezondhouden van uitstaande credieten. Aanvaard als onderdeel der debiteuren-administratie, zal het van groote praktische waarde blijken te zijn.

Onze V.V.S.-brochure wordt op aanvraag kosteloos toegezonden

Van der Graaf & Co's bureaux voor den handel N.V.

Amstelstraat 14-18, Amsterdam-C. Telefoon 33631 (5 lijnen)

ROTTERDAMSCH
BANK

VOLLEDIG
BEHEER
VAN
VERMOGENS

250 VESTIGINGEN
IN NEDERLAND

N.V. KONINKLIJKE
NEDERLANDSCHE
ZOUTINDUSTRIE

Boekelo · Hengelo

ZOUTZIEDERIJ

Fabriek van.
zoutzuur, (alle kwaliteiten)
vloeibaar chloor
chloorbleekloog
natronloog, caustic soda.

R. Mees & Zoonen

Anno 1720

Bankiers & Assurantie-Makelaars

Rotterdam

's-Gravenhage, Delft, Schiedam, Vlaardingen
Amsterdam (alleen Assurantie)

★ Adverteer in dit blad ★

„HOLLANDIA”

HOLLANDSCHE FABRIEK VAN MELK-
PRODUCTEN EN VOEDINGSMIDDELEN N.V.

HOOFDKANTOOR TE
VLAARDINGEN

KON. NEDERL. BOEKDRUKKERIJ H. A. M. ROELANTS — SCHIEDAM

DE ARTIKELEN VAN DEZE WEEK.

Prof. Dr. A. de Guchteneere, *De invloed van de Benelux op de geld- en kapitaalmarkt.*

Vrijlating van het kapitaalverkeer binnen de Benelux moet liefst zo geleidelijk mogelijk geschieden; vermoedelijk zal dit vrije verkeer op 1 Juli 1950 nog niet volkomen tót stand zijn gebracht. Ook na de vrijlating zullen er nog bepaalde afwijkingen in de verschillende rentetarieven blijven bestaan; automatisch zal dan echter een verdere toenadering worden bewerkt in de mate, dat zulks noodzakelijk of gewenst is. De landen moeten zo spoedig mogelijk afzien van een volkomen divergente politiek, zoals de huidige goedkoop-geldpolitiek (Nederland) en de duur-geldpolitiek (België). Een dergelijk uiteenlopend streven is in strijd met de essentie van de unie. Voorts moet er een zelfde credietpolitiek tot stand komen, afgestemd op het algemeen economisch beleid, dat de kenmerken zal dragen van een georiënteerde economie op liberale grondslag. België behoeft hiervoor geen fundamentele wijzigingen in zijn credietcontrole aan te brengen.

Prof. Mr C. W. de Vries, *Het eigen gemeentelijk belastingbiljet.*

Het eigen gemeentelijk aanslagbiljet in een plaatselijke belasting naar het inkomen of naar enig nog onbelast deel van het inkomen is naar veler oordeel het enige middel om de financiële zelfstandigheid der gemeenten te herstellen. Nu de Minister van Financiën een bescheiden poging doet om een belastingverlaging in het Rijk te realiseren, zij het dan „slechts op zeer beperkte schaal”, zou de mogelijkheid gegeven zijn voor de Minister, om, op vragen uit de Tweede Kamer gedaan, te antwoorden in hoeverre langs de weg der gemeentelijke inkomstenbelasting de zelfstandigheid der gemeente ware te bevorderen, zonder de burgers meer te belasten. Verder wordt opgemerkt, dat de gemeentebesturen groot belang hebben bij bepaalde belastingverlagingen. Dit vermindert ook de gemeentelijke inkomsten automatisch.

Mr W. F. Lichtenauer, *Enige kanttekeningen bij het wetsontwerp betreffende de Kamers van Koophandel en Fabrieken.*

Het wetsontwerp beoogt beslist niet de oude instellingen (de Kamers zijn in ons land als instelling ongeveer anderhalve eeuw oud) principieel te hervormen; de Regering gebruikt dit wetsontwerp, dat in hoofdzaak herstel van de beproefde nationale regeling van deze materie tot doel heeft, om daarnevens de nodige voorwaarden voor verdere ontwikkeling te scheppen. De saillante punten van het wetsontwerp, t.w. het werkterrein van de Kamers, de samenwerking der Kamers en de samenstelling der Kamers, worden in een drietal kanttekeningen toegelicht.

Prof. Dr E. de Vries, *De omvang der internationale investeringen.*

Het secretariaat van de F.A.O. heeft een rapport geschreven over het karakter en de omvang der internationale investeringen. Uit deze studie worden enige cijfers geciteerd en van een korte commentaar voorzien. Hieruit blijkt duidelijk hoe groot het belang van de overzeese investeringen voor de wereldeconomie is. Voor Noord-Amerika zou de export 20 pCt van het gevormde kapitaal bedragen, voor West-Europa zou de import eveneens 20 pCt van het lokaal gevormde kapitaal belopen, in Zuid-Europa, Azië, Afrika en Latijns-Amerika echter een belangrijk hoger percentage. De kapitaalbesparingen per hoofd der bevolking bedragen in de onontwikkelde landen naar schatting slechts 2 à 5 pCt van die in de industrieel hoog ontwikkelde landen. Hierdoor blijft o.a. in de Aziatische landen de ontwikkeling hoe langer hoe meer bij die in het Atlantische bekken ten achter.

SOMMAIRE.

Prof. Dr A. de Guchteneere, *L'influence de Benelux sur le marché de capitaux.*

La circulation des capitaux entre les Pays Benelux doit graduellement être libérée mais on ne sera probablement pas encore complètement arrivé à ce stade au 1er juillet 1950. La divergence de politique en matière de finances doit cesser le plus vite possible, telle que la politique d'argent à bon marché aux Pays-Bas et celle d'argent cher en Belgique. En outre la même ligne de conduite doit être adoptée en matière de crédit, s'inspirant d'une politique économique qui se caractérise par une économie dirigée mais libérale. La Belgique n'a pas besoin d'apporter des changements fondamentaux au contrôle de crédit.

Prof. Mr C. W. de Vries, *La déclaration pour l'impôt communal.*

Maintenant que le Ministre des finances fait une tentative modeste pour réaliser un dégrèvement fiscal, l'opportunité se présente peut-être au Ministre de répondre aux questions, posées dans la Chambre, pour savoir dans quelle mesure l'autonomie des communes peut être favorisée à l'aide des impôts communaux sur les revenus, sans taxer davantage les contribuables.

Mr W. F. Lichtenauer, *Quelques commentaires concernant le projet de loi relatif aux Chambres de Commerce.*

L'auteur commente les points les plus importants de ce projet par trois annotations sur: 1) le terrain d'action; 2) la coopération; 3) l'organisation des Chambres.

Prof. Dr E. de Vries, *L'importance des investissements internationaux.*

Le secrétariat de l'O.A.A. a rédigé un rapport sur le caractère et l'importance des investissements internationaux. L'auteur cite et commente quelques chiffres publiés dans cette étude.

SUMMARIES.

Prof. Dr A. de Guchteneere, *The influence of the Benelux on the money- and capital markets.*

Free movement of capital between the Benelux countries must be introduced; it is not probable that this process will be completed on July 1st 1950. Diverging policies in the countries, as the present, cheap money policy in the Netherlands and the dear money policy in Belgium, will have to be coordinated. Furthermore it is necessary to bring about a credit policy fitting into an economic policy that may be characterized as a directed policy on a liberal basis. To this end the Belgium credit control need not to be altered fundamentally.

Prof. Mr C. W. de Vries, *The municipal tax forms.*

While the minister of finance tries to realize a modest decrease of taxes within the empire, the possibility exists perhaps to answer some questions from Parliament as to the extent to which the independance of the municipalities might be increased by way of a municipal income tax, without increasing the tax burden.

Mr W. F. Lichtenauer, *Some notes on the bill concerning the Chambers of Commerce.*

The most important features of the draft bill, are explained in three marginal notes on the field of activity, the cooperation and the composition of the Chambers.

Prof. Dr E. de Vries, *The amount of international investments.*

The secretariat of the F.A.O. has written a report concerning the character and amount of international investments. Some figures out of this study are cited and commented upon briefly.

DE INVLOED VAN DE BENELUX OP DE GELD- EN KAPITAALMARKT.

De economische, financiële en monetaire posities van Nederland en België vertonen nog betrekkelijk grote afwijkingen. Dat deze divergenties de totstandbrenging van een economische unie in hoge mate belemmeren, behoeft geen betoog. Wat meer bepaald de geld- en kapitaalmarkt betreft, vallen vooral twee belangrijke verschillen op: de vrij uiteenlopende credietpolitiek en de daarbij aansluitende dispariteit in de rentestand, uitdrukking van twee tegengestelde methodes in het financieel beleid.

De Belgische rente- en credietpolitiek na de bevrijding kan in twee fasen worden ingedeeld.

In de eerste maanden zette de monetaire Overheid de goedkoop-geldpolitiek voort, die onder de bezetting er toe bijgedragen had de last van de groeiende staatsschuld zo min mogelijk drukkend te maken. Zodoende streefde men er naar de goederenvoorziening en het spoedig herstel van de productie te bevorderen. Deze politiek gold tot in 1946, toen, als gevolg van het progressieve prijsgeven van de fysieke controles naarmate invoer en productie snel verhoogden, er in verband met de enorme investeringsbehoefte en het gebrek aan reële kapitalen een sterke spanning op de kapitaalmarkt ontstond, waarbij de rentevoet aanzienlijk steeg.

Voorzorgshalve diende eerst de goederenvoorraad en het productiepeil behoorlijk hersteld, een verdere geld- en credietexpansie beteugeld, teneinde het dreigend inflatiegevaar af te wenden en de op stabilisatie gerichte loon- en prijspolitiek van de Regering te steunen.

Om dit doel te bereiken werden twee essentiële middelen aangewend: de verhoging van de discontovoet en het opleggen aan de banken van dekkings- en thesauriecoëfficiënten. De discontovoet beloopt thans $3\frac{1}{2}$ pCt voor de accepten bij een bank betaalbaar gesteld, terwijl in Nederland de officiële discontovoet $2\frac{1}{2}$ pCt bedraagt. De Belgische banken zijn verplicht 50 à 65 pCt van hun dadelijk of op korte termijn opvraagbare passiva in schatkistcertificaten en kasmiddelen te beleggen. Daarenboven moeten de banken ten opzichte van dezelfde passiva over 4 à 6 pCt thesauriemiddelen beschikken. Indien de huidige rentestand in België ontstaan is uit de natuurlijke reacties op een enge kapitaalmarkt, moet men aannemen, dat de strenge credietbeperking en de handhaving van de officiële discontovoet op een hoog peil, deze beweging nog meer kracht hebben bijgezet. In Nederland daarentegen kon bij het aanhouden van een schaarste-economie en rechtstreekse goederenreglementeringen een politiek van ruim en goedkoop geld worden gehandhaafd.

In het kader van de Benelux-problemen is het van belang na te gaan hoe de duur-geldpolitiek in België binnen afzienbare tijd zal evolueren. Hierbij dient opgemerkt, dat thans het tijdstip is aangebroken, waarop België de vruchten van zijn streng rentebeleid oogst. Een deflatoire tendens komt tot uiting, stocks worden opgeruimd, een sanering geschiedt in bepaalde overbezette sectoren, de prijsdaling treedt in. Deze baisse werd, wel is waar, in de hand gewerkt door de afnemende prijzen op de wereldmarkt. Toch komt de huidige beweging de Belgische economie zeer ten goede, daar het prijs- en loonpeil er waarschijnlijk nog hoger staat dan in concurrerende landen. In dit opzicht bestaat er dus wel rede om de hoge rentepolitiek niet overhaastig prijs te geven.

Anderzijds dient er rekening gehouden met het feit, dat zich in België bepaalde crisisverschijnselen voordoen. De werkloosheid heeft sinds de tweede helft van 1948 uitbreiding genomen en treft ongeveer 10 pCt van het arbeiderspotentieel. Deze toestand noopt de autoriteiten de anticonjunctuurpolitiek, die in de periode van hausse reeds werd toegepast, thans met het oog op de dalende golfbeweging af te richten door de geldscheppende functie

der banken meer spel te geven en de prijs van het crediet te verlagen. De discontovoet, toepasselijk op accepten die-betrekking hebben op uitvoer naar de U.S.A., werd onlangs van 3 pCt op $2\frac{1}{2}$ pCt verminderd. Is dit een eerste stap in die richting?

In het Benelux-verband kan de huidige stand bezwaarlijk behouden blijven. Het progressief verwijderen van de economische grens, dat tijdens de Haagse conferentie in het vooruitzicht werd gesteld, vergt, dat de producenten van beide zijden in gelijke voorwaarden zouden kunnen wedijveren voor het afzetten van hun fabricaten. Een toenadering tussen beide niveau's zou ongetwijfeld de harmonieuze integratie van de twee volkshuishoudingen in de hand werken en komt dan ook als gewenst voor. Een volledige nivellering van de rentestand is niet per se geboden. Ook vóór de tweede wereldoorlog kwamen er grote afwijkingen in de onderscheiden renteniveaus voor, hoewel er te dien tijde een vrij geld- en kapitaalverkeer tussen beide landen bestond. België was toen een land waar het crediet tamelijk duur en de kapitalen eerder schaars waren. In Nederland integendeel waren de kapitalen ruimer, het kapitaal aanbod overvloedig tegenover een relatief geringe vraag, zodat de rente laag bleef. De doorgaans hoge verschillen werden niet door spontane kapitaalexporten gecompenseerd. In feite zijn niet alle monetaire kapitalen geneigd of vatbaar om in het buitenland te circuleren. Vele beleggers vrezen terecht de valuta-risico's die aan deze verrichtingen verbonden zijn. Voor bepaalde kapitalen voorziet de wet in de wijze van beleggen. In feite maakt de kapitaalmarkt geen homogeen geheel uit; zij bestaat uit een aantal wel onderscheiden deelmarkten, welke zich elk overeenkomstig hun wettelijke of traditionele structuurkenmerken gedragen. Het blijkt dus aanvaardbaar, dat zelfs bij een volkomen vrij kapitaalverkeer in de schoot van de Benelux er nog bepaalde afwijkingen in de verschillende rentetarieven zullen behouden blijven. Daarenboven zal precies dit vrije, kapitaalverkeer — dat bij voorkeur geleidelijk zal ontstaan — automatisch een verdere toenadering bewerken in de mate dat zulks noodzakelijk of gewenst is.

Het is echter noodzakelijk, dat de contracterende partijen zo spoedig mogelijk zouden afzien van een volkomen divergente politiek zoals de huidige goedkoop-geldpolitiek en de duur-geldpolitiek. Dergelijk uiteenlopend streven is in strijd met de essentie zelf van de unie.

Ook in zake credietcontrole hebben Nederland en België afwijkende methodes moeten gebruiken. Nederland gaf de voorkeur aan een kwalitatieve controle, terwijl het accent van het economisch monetair beleid, vooral kwam te liggen op rechtstreekse maatregelen in verband met de goederensfeer. Integendeel, door het instellen van thesaurie en dekkingscoëfficiënten bij de commerciële banken, en door het opvoeren van de discontovoet, heeft België hoofdzakelijk beroep gedaan op een kwantitatieve controle, waarbij het ingrijpen zich meer specifiek tot de monetaire sfeer beperkte.

De economische eenwording in het Benelux-kader zal de eis stellen, dat eenzelfde credietpolitiek tot stand kome. Deze credietpolitiek zal afgestemd zijn op het algemeen economisch beleid, dat, zoals bekend, de kenmerken zal dragen van een georiënteerde economie op liberale grondslag. De controle op het crediet zal zich logischer wijze op het monetaire plan plaatsen, zodat van Belgische zijde geen fundamentele wijzigingen zouden moeten worden aangebracht.

* *

De rentedispariteit tussen Nederland en België is thans vrij algemeen, de gaping neemt toe naarmate het crediet langer wordt.

Het verschil in rentestand is reeds duidelijk waarneem-

baar op de geldmarkt. Aangenomen mag worden, dat de integratie van de economische eenheden zal toelaten voor zover nodig of gewenst bepaalde kloven te overbruggen. Dit kan bijv. gelden voor de deposito's bij de banken. Wat het kortlopend overheidscrediet betreft, moet worden in acht genomen dat het schatkistpapier in de huidige economie een belangrijke rol speelt. Het wordt aangewend voor de financiering van de staatsuitgaven en kan, in depressietijd, een instrument worden in het kader van een cyclische budgetpolitiek. Daar bovendien de schatkistcertificaten een belangrijk deel uitmaken van de activa der banken zijn de eventuele wijzigingen in hun rendement van aard om de vergoeding van de deposito's of de prijs van het bankcrediet te beïnvloeden. Met deze repercussies dient rekening gehouden, indien de Overheid in beide landen er toe zou besluiten de emissies op hetzelfde rentepeil te brengen.

De scherpe rentedispariteit op de kapitaalmarkt zou in het raam van de economische unie niet passen. Zij zou een ernstige belemmering zijn voor het vrij kapitaalverkeer, waaraan zij op de huidige basis een al te eenzijdige richting van Nederland naar België zou geven, terwijl de evenwichtseisen van de betalingsbalans een tegenovergestelde kapitaalstroom zouden vergen. Er kan worden toegegeven, dat het Belgisch niveau in zekere mate naar omlaag moet worden gehaald. Trouwens, sinds September 1948 is op de Belgische obligatiemarkt een stijging van de koersen waarneembaar. Daarenboven dient er rekening gehouden met de conjuncturele beweging welke België in een periode van recessie heeft gebracht.

Er kan en mag echter niet worden verwacht, dat België alleen de afstand zou afleggen die thans beide renteniveaus scheidt. Er zal zich in Nederland een stijging van de rente moeten voordoen, al wordt er voorzien, dat deze beweging aanleiding zal geven tot depreciatie van de overheidsfondsen en tot vermeerdering van de staatsuitgaven in verband met de openbare schuld. Om brutale storingen te voorkomen zou deze toenadering geleidelijk geschieden, zodat vermoedelijk een vrij kapitaalverkeer niet volkomen op 1 Juli 1950 zou tot stand komen. Het niveau, waarop beide rentestanden mekaar zullen ontmoeten, kan bezwaarlijk thans worden aangeduid. Dit zal in zekere mate een kwestie van conjunctuurstand en van opportuniteit zijn. Het wordt tevens een economisch en politiek vraagstuk.

De invloed van de Benelux op de aandelenmarkt is moeilijk te bepalen wegens de talrijke elementen die op de aandelenkoersen een invloed kunnen uitoefenen en vooral wegens de algemene lusteloosheid die sinds geruime tijd op de Amsterdamse en Brusselse markt heerst. Het zou alleszins wenselijk zijn de beursnoteringen in beide landen uit te breiden tot de voornaamste effecten, die in het uniegebied in omloop zijn gebracht. Dit zou de economische interpenetratie en de wederzijdse beleggingen bevorderen.

* * *

Het betalings- en handelsverkeer tussen Nederland en de Belgisch-Luxemburgse Economische Unie heeft sinds de bevrijding aanleiding gegeven tot grote moeilijkheden. Nederland kon t.o.v. zijn zuiderburen zijn invoer slechts ten belope van 55 pCt door zijn uitvoer dekken. Het deficit op zichzelf is geen nieuw feit. Ook vóór de tweede wereldoorlog betrof Nederland voor een hoger bedrag goederen uit België dan omgekeerd, maar dit tekort werd ruim gecompenseerd door de baten, die Nederland uit zijn buitenlandse diensten en beleggingen verwierf. Ten gevolge van de omstandigheden staan tal van deze inkomstbronnen voorsnog niet volledig opnieuw ter beschikking, terwijl ook de handelsbalans minder gunstig werd. Aldus heeft Nederland meermaals op credietverlening moeten beroep doen. Ook in de nabije toekomst mag worden verwacht, dat de Nederlandse export tegen de import

niet zal kunnen opwegen. Dit blijkt o.a. uit het Benelux-long-termprogramma, dat te Parijs werd ingediend. Weliswaar zullen de tekorten in zekere mate door de in het kader van het E.H.P. toegestane trekkingsrechten worden opgevangen. Toch mag de vraag gesteld: hoe zal de guldenrekening ingeschreven op de activa van de Nationale Bank van België kunnen worden afgewikkeld?

Er zijn reeds stemmen opgegaan, die voorstellen deze saldi tegenover Nederland om te zetten in geconsolideerde credieten ter financiering van de Nederlandse industrialisatie. Daar deze credieten echter in de plaats komen van door België geproduceerde en geëxporteerde goederen, dient er eerst nagegaan in hoeverre het Belgisch investeringsprogramma werd uitgevoerd. Aan de hand van de algemene inventaris van 's lands investeringsbehoeften, opgemaakt door het Departement van Economische Coördinatie, komt men tot de bevinding, dat er voor de jaren 1946-'48 een tekort van ruim 20 milliard frank ontstond. T.o.v. die toestand lijkt het gerechtigd, dat België zijn excedenten niet in industrialisatiecredieten ten behoeve van het buitenland zou omzetten. Die credietverlening zou er op neerkomen in het buitenland productie-eenheden te helpen oprichten, waaraan op eigen bodem de nodige middelen worden ontzegd. De afwikkeling van de guldensaldi bij de Nationale Bank zou dus vooreerst niet door eenzijdig verstrekken van industrialisatiecrediet kunnen geschieden, wil België geen economische fout ten nadele van eigen bedrijven begaan. In de mate, dat afdekking in goud, harde deviezen of goederen niet mogelijk zal zijn, zou België een deel van het surplus aan deviezen, dat Nederland in uitvoering van de later af te sluiten Benelux-handelsaccorden als betaling kunnen aanvaarden.

Indien het verstrekken van officiële industrialisatiecredieten om de betalingsbalans sluitend te maken, moeilijk kan in overweging worden genomen zolang België niet in staat is zijn eigen minimumprogramma te verwezenlijken, komt integendeel een brede stroom van wederzijdse belegging als gewenst voor. Deze verrichtingen zullen de samenhangigheid en de integratie van beide volkshuishoudingen bevorderen. Wat dit betreft lijkt het best, dat particuliere kapitalen daarvoor in aanmerking komen, daar overheidscredieten eerder onpersoonlijk van aard en over het algemeen minder soepel en moeilijk aan te passen zijn. Bevoegdheden en specialisaties zullen aldus beter kunnen worden verdeeld, invloeden gecompenseerd en gemeenschappelijke controles opgericht.

Bepaalde voorwaarden dienen echter vervuld, opdat de wederzijdse investeringen mogelijk wezen. De beleggingen dienen attractief gemaakt, wat het rendement betreft, de repatriëring van de winst en, zelfs na een bepaald tijdsverloop, van het kapitaal mag niet aan banden worden gelegd, de tewerkstelling van eigen technici mag niet worden belemmerd, de aandeel- of obligatiehouders uit de drie partnerlanden dienen op gelijke voet gesteld.

In het algemeen dient trouwens heel de Benelux-politiek in die zin georiënteerd, zodat naargelang het goederenverkeer volgens overeengekomen prioriteiten vrijkomt, ook in al de andere sectoren van de economie de beperkingen en restricties geleidelijk worden opgeheven.

Rekening houdend met de moeilijke economische omstandigheden, die deze na-oorlogse periode kenschetsen, mag worden vooropgesteld, dat de Unie niet overhaastig dient tot stand te komen, maar in volle bewustzijn en na rijp beraad systematisch uitgebouwd. Nederland, noch België, wensen een economisch avontuur.

De economische unie onderstelt de omwisselbaarheid der valuta's en een vrij kapitaalverkeer. Er mag echter betwijfeld worden, of de onbeperkte omwisselbaarheid van den beginne af wenselijk of draaglijk zal zijn. In feite zou deze maatregel eerst van kracht kunnen worden wanneer in beide landen hetzelfde goederenvoorzieningsniveau en in monetair-financieel opzicht, een normaal

intern en extern evenwicht is bereikt. Convertibiliteit kan alleen een gevolg zijn van gezond evenwicht. Het is te vrezen, dat het evenwicht, dat op 1 Juli 1950 zou kunnen worden bereikt, nog enigszins te artificieel of ten minste te broos zal zijn om aan de zware druk van de zich vrijelijk verplaatsende koopkrachten te weerstaan. Het bereiken van een stadium van economische stabiliteit hangt niet alleen van de partnerlanden af; de verwezenlijking van het programma voor Europees herstel speelt hierin een belangrijke rol. Over het algemeen kan worden aangenomen, dat de convertibiliteit en het vrij kapitaalverkeer trapsgewijs dienen ingevoerd naargelang het economisch evenwicht hechter wordt. Het kenbaar gemaakte voornemen van het goederenverkeer geleidelijk vrij te laten kan ter zake als richtsnoer dienen.

Brussel.

Prof. Dr A. DE GUCHTENEERE.

HET EIGEN GEMEENTELIJK BELASTINGBILLET.

*De belastingbetaler ontvangt reeds sedert vele jaren niet meer een, door het eigen gemeentebestuur op zijn naam gesteld, gemeentelijk belastingbiljet naar enig inkomen, door hem toch genoten, nadat alle belastingen zijn betaald. Voelt de tegenwoordige belastingbetaler dit als een nadeel? Zoude het hem aangenaam zijn een dergelijk biljet weer wel te ontvangen en zoude het vervullen van deze wens dan gepaard gaan met de gelukkige overtuiging, dat het eigen gemeentebestuur nu ook mede zijn wensen ten aanzien van het gemeentelijk bestuursbeleid vervulde? Het gemeentebestuur, dat de eigen gemeentelijke belastingheffing naar enig inkomen in de hand houdt en dat de macht heeft deze belastingheffing zwaarder of lichter te doen drukken, openbaart het bestuursbeleid en draagt de verantwoordelijkheid daarvoor naar buiten uit. Het vraagt de instemming der belastingbetalers bij een voorstel tot belastingverhoging der eigen gemeentelijke belasting en belooft voor het meerdere, dat wordt ontvangen, een betere „service” bij de verzorging van bepaalde gemeentelijke belangen. De belastingbetaler vindt dit dan uitgedrukt in zijn (nieuwe) gemeentelijke belastingaanslag in een belasting naar enig inkomen en hij verheugt zich. Het gemeentebestuur heeft het gevoel een plicht te hebben vervuld en is dus ook verheugd. Wellicht mag een aanvulling van de tevredenheid gevonden worden in een gelijktijdige verlaging van de rijksinkomstenbelasting, maar dit is slechts een bijkomstigheid.

Sturen wij in Nederland toe naar het herstel van een nieuwe gemeentelijke belasting naar het inkomen, of althans naar enig aangegeven bestanddeel van het inkomen?

Hoe denkt „men” hierover in Nederland?

Naar buiten wordt er niet over gesproken. Wanneer enige instantie, belast met actieve of met consultatieve administratie op het gebied der openbare financiën, er mede bezig was, zouden de kringen der gemeentebesturen het wel bemerken, want dan moeten informaties worden ingewonnen, welke aan de, de vragen beantwoordende, instantie de gelegenheid geeft om te begrijpen, waar „men” naar toe stuurt.

Toen indertijd de Staatscommissie van Lynden van Sandenburg meende te moeten voorstellen aan de gemeenten een percentage te vergoeden van bepaalde uitgaven, waartoe de gemeentebesturen verplicht waren, bleek uit de vragenlijst, welke aan de gemeentebesturen werd gezonden, welke voorstellen (hoogstwaarschijnlijk) door de Staatscommissie zouden worden gedaan.

Toen over de vergoeding der kosten van de gemeente-

lijke politie over de jaren 1948 e.v. moest worden gesproken, bleek uit de enquêtes bij de betrokken gemeentebesturen met eigen gemeentepolitie wel, in welke richting de vergoeding zoude worden gestuurd. De moeilijkheid, om de gegevens tijdig binnen te krijgen, is één der omstandigheden, welke het uitblijven van het „Vergoedingsbesluit in zake de kosten der gemeentepolitie” veroorzaakt. De algemene strekking is lang aangekondigd in de regeringsstukken en is reeds lang bekend. De uitwerking is nog de moeilijkheid.

* * *

Ten aanzien van de gemeentelijke inkomstenbelasting (om dit algemene woord nu maar te gebruiken) wordt niets vernomen. Toch werkt de Noodvoorziening 1948 slechts over de drie jaren 1948, 1949 en 1950. Moet niet nu beslist worden over de vraag, of met 1 Januari 1951 een plaatselijke belasting naar het inkomen in werking zal treden? Om dat te bereiken is het kort dag. De Staten-Generaal zouden in het begin van 1950 dan toch in deze materie moeten worden gekend.

Het is dan allereerst de Regering, die op dit punt volkomen zwijgt. Is de Regering het eens met de schrijver van dit artikel, dat het herstel van een eigen belastingbiljet der gemeente tot het opleggen van een aanslag in een gemeentelijke belasting naar enig inkomen niet wenselijk is?

Wie zwijgt stemt toe, maar wat stemt de Regering toe? De nieuwste regeringsvoorstellen in zake de belastingverlaging laten het gemeentelijk financieel beheer waarlijk niet koud. Het blijkt ook uit de stukken, dat de Regering rekening houdt met mogelijke verliezen, welke (bijv. op het stuk der ondernemingsbelasting) de gemeentelijke kassen zullen gevoelen, wanneer de regeringsplannen doorgaan. Hier worden vergoedingen in uitzicht gesteld. Kunnen voorts de bekende 8 pCt van de totale rijksinkomsten, bestemd voor de gemeentekassen, worden gehandhaafd? Welke verschuivingen van belastingdruk zijn voor de gemeenten gunstig (bijv. de stijging van het belastbaar bedrag van het individueel inkomen, dat aan de inkomstenbelasting is onderworpen)? Welke factoren werken ongunstig (bijv. de daling van het totaal bedrag, waarover de 8 pCt wordt berekend)?

Maar met geen woord wordt in al deze beschouwingen iets gezegd over de gemeentelijke, eigen, belastingheffing naar het inkomen als bron tot herstel van de gemeentelijke zelfstandigheid op financieel gebied, althans als bron tot het openen van enige meerdere belastingvrijheid der gemeentebesturen.

Wordt aan deze mogelijkheid in het geheel niet gedacht? Ziet de Regering zo veel technische moeilijkheden, dat zij aan de studie van dit punt helemaal niet kan beginnen?

Of meent de Regering, dat het volkomen buiten elke financiële politiek van het ogenblik ligt, om, op het moment dat de Regering komt met voorstellen tot belastingverlaging (naar het inkomen) aan de gemeentebesturen de vrijheid te geven op enigerlei wijze opnieuw enig inkomen van gemeentelijke zijde te treffen.

Of meent de Regering, dat de opbrengst van dit nieuwe gemeentelijke belastingbiljet toch zo weinig zoden zoude kunnen zetten aan de gemeentelijke belastingdijk, dat — hoewel wenselijk — de uitwerking in de praktijk niet veel zoude beduiden.

Wanneer het doel van een eigen gemeentelijke inkomstenbelasting moet worden bereikt, dan moet de opbrengst zo groot wezen, dat ieder burger daarin ziet de sluitpost van de inkomsten en het begrijpelijk resultaat van het gevoerde of te voeren gemeentelijk bestuursbeleid. En dan mag het niet zo wezen, dat elke gemeente, alvorens andere belastingbronnen of uitkeringen uit 's Rijks Kas te toucheren, eerst verplicht wordt het maximum bedrag aan gemeentelijke inkomstenbelasting te heffen. Dan

immers is deze belasting weer geen maatstaf voor het gemeentelijk beleid.

Ook zoude nog als bezwaar kunnen gelden, dat de afzonderlijke administratie per gemeente weer voert tot nieuwe uitgaven. Het doel wordt immers in het geheel niet bereikt, wanneer de rijksbelastingadministratie de nieuwe gemeentelijke belasting vermeldt op haar papier. De belastingbetaler leest dan slechts het door hem te betalen eindbedrag. Hij verheugt zich of hij mort, maar hij betaalt het bedrag, op het rijksbelastingbiljet vermeld. Voor de scheiding rijksinkomst-gemeente-inkomst zal hij dan weinig belangstelling hebben.

* *

Zoude de Regering in haar Memorie van Antwoord niet het verlossende woord willen spreken, dus zeggen:

of: de Regering wenst mede te werken aan enige vorm tot gedeeltelijke vergroting van de gemeentelijke zelfstandigheid, uitkomende in beperkte gemeentelijke zelfstandigheid in haar belastingpolitiek gericht op het belasten van het inkomen;

of: de Regering ziet voorlopig geen mogelijkheid een gemeentelijke belasting naar enig inkomen „vrij” te geven.

Wanneer de Regering komt tot het antwoord hier in de tweede plaats gegeven — en zulks wordt door mij verwacht — dan is de oplossing van de financiële betrekking tussen Rijk en gemeenten op het gebied der inkomstenpolitiek thans vrij eenvoudig in een schema vast te stellen voor 1951 en voorlopig voor de volgende jaren:

a. aangewezen eigen belastingen tot een zeer beperkt bedrag, niet veel verschillend van de tegenwoordige gemeentelijke belastingbronnen;

b. een gemeentefonds door bepaalde belastingbronnen gevoerd en tot bepaalde uitgaven bestemd (naar Belgisch model);

c. uitkering van het Rijk, berekend naar een percentage van het algemeen bedrag der rijksinkomsten, zulks per periode te bepalen en te verdelen.

Wanneer deze regeling in een raamwet wordt neergelegd, is de formele zijde van het vraagstuk der financiële verhouding tussen Rijk en gemeente geregeld. De materiële zijde wordt per periode bezien, nog vele jaren lang.

Het belastinggebied is dan echter wel geëigend aan de gemeenten een zekere financiële zelfstandigheid toe te kennen, maar langs de weg dezer wetgeving behoeft dan niet weer een principiële strijd te worden gevoerd tot verovering van méér financiële zelfstandigheid voor de gemeenten.

* *

Het gehele systeem zal moeten zijn afgestemd op het feit, dat voor het grootste aantal gemeenten een stabiele inkomst in de eerste plaats moet zijn verzekerd.

De grote gemeenten mogen uit de verte onderhevig zijn aan de conjunctuurgolven, welke in het Rijk zijn waar te nemen; veruit het grootste aantal gemeenten heeft van jaar op jaar relatief vrij stabiele uitgaven.

De uitgaven van een gemeente van de normale orde zullen in de tijden van een hausse slechts zeer voorzichtig kunnen worden geremd of uitgezet (al naar gelang van de conjunctuurpolitiek die men wil volgen).

En datzelfde geldt ook voor de tijden van achteruitgang. Wil men bezuinigen in de depressie of wil men de uitgaven uitzetten, zo zal dit op de gewone dienst toch slechts in zeer beperkte mate kunnen geschieden.

In zo verre is de normale gemeente ook nu nog, op de gewone dienst der uitgaven, veel minder conjunctuurgevoelig dan het Rijk.

* *

De inkomsten der gemeenten op de gewone dienst zullen een stabiel karakter moeten hebben. De conjunc-

tuurpolitiek in de gemeenten zie ik als een zaak van zeer beperkte toepassing. Deze zou toch meer in de belastingen dan in de openbare werken moeten worden gezocht. De „openbare werken-factor” zal altijd en overal toch slechts een kleine bijdrage kunnen leveren voor de gemeentelijke en zelfs voor de rijksconjunctuurpolitiek. Ook daarom acht ik de toepassing van conjunctuurpolitiek in de gemeenten van beperkte omvang. In een zeer kleine gemeentelijke inkomstenbelasting zit dus ook al zeer weinig conjunctuurperspectief.

Wat zoude de Minister van Financiën hieromtrent willen zeggen in de bovenbedoelde Memorie van Antwoord?

's-Gravenhage.

C. W. DE VRIES.

ENIGE KANTTEKENINGEN BIJ HET WETSONTWERP BETREFFENDE DE KAMERS VAN KOOPHANDEL EN FABRIEKEN.

Bij Koninklijke boodschap van 28 Juni 1949 (Zitting Tweede Kamer 1948-1949, no. 1278) is een wetsontwerp ingediend, dat nieuwe regelen houdt omtrent de Kamers van Koophandel en Fabrieken. Deze voordracht beperkt zich tot herstel van de nationale regeling, welke was neergelegd in de Wet van 26 Maart 1920 (Staatsblad 152), behoudens een aantal retoucheringen, welke wenselijk schenen met het oog op de krachtige ontwikkeling, welke het instituut van de Kamers sedertdien heeft doorgemaakt. De Regering heeft daartoe enige denkbeelden kunnen ontleenen aan het besluit van de Secretaris-Generaal van het Departement van Handel, Nijverheid en Scheepvaart van 25 November 1941 (Staatsblad 615). Weliswaar is deze regeling in de Duitse tijd tot stand gekomen en behoort zij als zodanig thans te worden vervangen, doch de Nederlandse tegenspelers van de Duitse bezetters zijn er destijds in geslaagd de aanval op deze instellingen grotendeels af te slaan, waardoor de Duitse hervormingsijver in hoofdzaak slechts een aantal wijzigingen bereikte, welke de kern van de bestaande regeling niet aantastten. Veeleer werd hun dadendrang afgeleid in een richting, waarin ook onze Regering mogelijkheden tot enige verbeteringen ziet.

Het wetsontwerp beoogt dus beslist niet de oude instellingen (de Kamers zijn in ons land als instelling ongeveer anderhalve eeuw oud) principieel te hervormen. Het ogenblik zou daarvoor ook wel heel slecht zijn gekozen. De Memorie van Toelichting wijst met nadruk op de gunstige ontwikkeling van de Kamers onder de Wet van 1920 en het verdient daarom zeker aanbeveling deze rots, welke te midden van de woelige baren in crisis- en oorlogsjaren zoveel hechtheid heeft getoond te bezitten, niet bloot te stellen aan experimenten, welke haar kracht zouden kunnen verzwakken in een tijdsgewricht vol ongewisheid. Dit houdt natuurlijk niet in, dat een star conservatisme het oude à tort et à travers zou moeten handhaven. Ook dit gevaar vermijdt het wetsontwerp echter, in de eerste plaats door enkele veranderingen voor te stellen, welke het instituut slechts ten goede zullen komen en in de tweede plaats door de mogelijkheid te scheppen voor evolutie in de richting van de algemene ontwikkeling der samenleving. Nu met name door het wetsontwerp op de publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie nieuwe elementen in ons economisch leven worden gebracht, waarvan de draagwijdte nog niet is te overzien, is het wijze politiek daarnaast op verwant gebied een rustiger sector te bewaren met voldoende perspectieven voor aanpassing aan hetgeen in de praktijk van het nieuwe waardevol en daardoor bestendig zal blijken te zijn. Onder het motto „surtoit pas trop de

zèle" gebruikt de Regering dit wetsontwerp, dat in hoofdzaak herstel van de beproefde nationale regeling van deze materie beoogt, om daarnevens de nodige voorwaarden voor verdere ontwikkeling te scheppen.

De hoofdpunten van dit programma worden hieronder toegelicht.

Werkterrein van de Kamers.

De Kamers van Koophandel en Fabrieken zijn bedoeld als de vertegenwoordigers van de plaatselijke, regionale belangen van het bedrijfsleven. Onder de werking van de Wet van 1920 is gestreefd naar de vorming van economisch-geografische eenheden. Geheel bevredigend werkte dit stelsel nooit, omdat men om het tot zijn recht te doen komen het land wel in een paar honderd gebieden had moeten verknippen. Bovendien staat de tijd niet stil, waardoor ten aanzien van zodanige eenheden voortdurend verschuivingen optreden. De indeling in economisch-geografische eenheden was dus steeds benaderend. Men verkreeg gebieden, waarop, zonder dat zij uit economisch ooghpunt volkomen gespecialiseerd geacht konden worden, althans een bepaald accent lag. Toen nu tijdens de oorlog het bedrijfsleven op publiekrechtelijke grondslag functioneel werd georganiseerd, dreigden doublures en daarmee botsingen. Een Kamer voor een uitgesproken textielgebied zou allicht door een bedrijfsorganisatie voor deze tak van nijverheid als een overbodige concurrentie worden beschouwd. Jalousie de métier zou dan kunnen leiden tot het stellen van het alternatief: „zij weg of ik weg" en wie zoiets uitsprekt bedoelt natuurlijk nooit de laatste keus aan te bevelen. Anderzijds heeft men destijds overwogen, dat er wel degelijk ruimte was voor bijzondere vertegenwoordiging van het bedrijfsleven op regionale grondslag. In elke plaatselijke gemeenschap zijn talloze algemene economische belangen te behartigen, welke wat anders en wat meer zijn dan de som van de bijzondere belangen, welke zich daarbinnen bevinden. Voor een actieve Kamer van Koophandel liggen in deze zin binnen haar district vrijwel onbeperkte mogelijkheden. Men heeft daarom de Kamers behouden, doch haar welbewust losgemaakt van de oude grondslag. De districten zijn ingedeeld volgens de bestuurlijke onderdelen van ons land, met dien verstande, dat zij zich nooit over meer dan één provincie kunnen uitstrekken. Elke Kamer behoort dus sedertdien tot een aantal gemeenten, en — al dan niet tezamen met één of meer zusterinstellingen — tot één provincie. Zij is de natuurlijke raadgeefster op haar gebied van die gemeenten en van die provincie. Deze constellatie is mede richtinggevend voor haar werk. Het gevaar van doublures is daardoor aanzienlijk verminderd.

Deze lijn wordt in het wetsontwerp doorgetrokken. De aanvaarding van dit beginsel is voor de Kamers van het hoogste belang. Op den duur kon deze keus voor haar wel eens de betekenis krijgen van te be or not to be. Het is natuurlijk onmiskenbaar, dat de provinciale grens uit economisch oogpunt voor bepaalde gemeenten soms ongelukkig loopt. Doch dit is een klein ongemak, dat ter wille van het hogere belang voor lief moet worden genomen. Ook uit staatkundig oogpunt ligt een grensgemeente niet altijd prettig ten aanzien van de hoofdstad der provincie. En in economisch-geografische eenheden komen evenzeer minder aantrekkelijke aardrijkskundige situaties voor. Men denke aan het district van de Kamer van Koophandel te Dordrecht, dat zich in een lange strook uitstrekt van Ouddorp op Goeree tot Vianen. Elk stelsel heeft nu eenmaal enkele minder gelukkige consequenties, welke men op een gegeven ogenblik moet aanvaarden, als men zijn keus heeft bepaald op de hoofdzaak.

Samenwerking der Kamers.

Ook in een tweede opzicht staat de wetgever, die zich met de regeling van deze materie bezighoudt; altijd voor een moeilijk probleem. Enerzijds is het

gewenst, dat de Kamers zo dicht mogelijk bij het bedrijfsleven staan: Voor het handelsregister, voor de uitvoering van vestigingsregelingen, voor handelsvoorlichting en voor allerlei andere zaken meer moeten zij zo gemakkelijk mogelijk bereikbaar zijn. Daarom is het van belang, dat zo veel mogelijk elk centrum van enige betekenis zijn eigen Kamer heeft. Daartegenover staat, dat iedere Kamer de menselijke neiging heeft om haar stem over elk denkbaar algemeen belang van grote betekenis te achten, hetgeen in de practijk dikwijls een stortvloed van adressen, adviezen en verslagen medebracht, welke door hun veelheid een vermoeiende uitwerking hadden op hen, die werden geacht zulke stukken te moeten lezen. Een tekort aan zelfbeperking deed wel een gemelijke stemming ontstaan tegenover het instituut in zijn geheel, tot nadeel van de Kamers en van de door haar vertegenwoordigde belangen. Niemand, die de Kamers op prijs stelt, mag daarvoor de ogen sluiten. Met struisvogelpolitiek is niemand gediend. In het besluit van 1941 wilden de Duitsers het aantal Kamers terugbrengen tot slechts tien. Van Nederlandse zijde slaagde men erin, met een beroep op de belangen van het publiek, althans per provincie één Kamer te behouden en de verdere Kamers te sparen als kantoren van de provinciale Kamers, waardoor het kader van de organisatie intact kon worden gehouden en de oude toestand gemakkelijk zou kunnen worden hersteld. In theorie was deze oplossing bovendien het ei van Columbus: de Kamers bleven overal dicht bij het publiek en naar buiten werd de welsprekendheid en de veelschrijverij beperkt tot een veel kleiner aantal bronnen van uitlatingen en schrifturen. De practijk van het leven was echter anders. Een Kamer mag nooit een bureau met een archief worden, zij moet een levend organisme zijn, dat door het bedrijfsleven zelf wordt gedragen. De kopstukken van het bedrijfsleven hebben echter geen lust om op een tweede rang plaats te nemen: zij geven vaak gaarne hun krachten aan werk in het algemeen belang in een Kamer, doch worden minder bekoord door werkzaamheid aan een kantoor van een provinciale Kamer, dat zij, overigens niet geheel terecht, als een soort filiaal beschouwen. Het wetsontwerp doet dus wijs door alle Kamers wederom volwaardig te maken.

Intussen is in de meeste provincies door de toepassing van het besluit van 1941 een samenwerking gegroeid, waarvan het denkbaar is, dat zij ook tussen de Kamers in een provincie blijft bestaan, in haar eigen belang. De Regering zou zulks gaarne wensen. Vandaar het voorgestelde artikel 17, behelzende, dat wanneer in een provincie meer dan één Kamer is ingesteld, deze Kamers samenwerken ter behartiging van de algemene belangen van het bedrijfsleven in haar provincie. Zowel het Rijk als de provincie zullen daardoor veelal slechts met één instantie per provincie te maken behoeven te hebben voor algemene economische belangen, gelijk elk gemeentebestuur ook slechts met één Kamer te maken heeft. De Memorie van Toelichting verklaart de ontwikkeling in deze zin vrij te laten en het aan de Kamers over te laten, op welke wijze zij van de geschapen mogelijkheid gebruik zullen maken. De ondertekenende bewindslieden geven echter als hun stellige verwachting te kennen, dat de „ontwikkeling zeker zal gaan in de richting van nauwe samenwerking en overleg in provinciaal verband". Het is voor de bestwil der Kamers te hopen, dat zij op de grondslag van vrijwilligheid deze verwachting niet zullen beschamen. Een klein beetje zelfbedwang slechts en men kan de zoetheit van de herwonnen vrijheid smaken met vermindering van de nadelen van onbeteugelde botviering van de neiging om al te veel stokpaardjes te berijden, totdat... niemand daar meer aandacht aan schenkt.

De samenstelling der Kamers.

Een derde crux voor de wetgeving over deze instellingen heeft altijd gelegen in de wijze van samenstelling. De

Kamers zijn altijd een middel geweest tot officiële kanalisatie naar de Overheid van de inzichten der ondernemers in aangelegenheden van algemeen economisch belang, terwijl de Overheid omgekeerd, vooral in de laatste tijd, aan de aldus uit het vlak hunner nauwe eigen belangen gelichte kopstukken van het bedrijfsleven een deel van de overheidstaak bij de uitvoering van wettelijke regelingen op de schouders heeft gelegd. Vooral sedert de Wet van 1920 zijn daarmee zeer goede resultaten bereikt: de Memorie van Toelichting, overigens een waardig stuk gedragen proza, is op dit punt bijna lyrisch in haar lof. Er schijnt dan ook geen aanleiding te bestaan thans in dit opzicht tot principiële veranderingen te geraken. De geesten zijn daarvoor in elk geval nog niet rijp en het heeft weinig zin een eventuele ontwikkeling te forceren en daardoor een goed werkende instelling op drift te doen geraken in een tijd, waarin elders op het gebied van de organisatie van het bedrijfsleven reeds zulke geweldige experimenten op stapel worden gezet. Qui trop embrasse mal étreint.

De grote kunst is echter altijd geweest om uit de massa der grote en kleine ondernemers de juiste figuren te peuren voor het werk in de Kamers van Koophandel. Vóór 1922 bestond er een individueel kiesrecht voor een keus uit twee of meer gestelde kandidaten. Deze stemmingen waren een wassen neus. Zo werden bijv. in 1917 te Rotterdam de toen aftredende 9 leden der Kamer herkozen door 119 van de 1.355 kiezers. Het is duidelijk, dat hier in wezen sprake was van een vrucht van overleg in kleine kring. Sedert 1922 heeft een ingenieus stelsel gewerkt, volgens hetwelk de kiezers de alfabetisch gerangschikte kandidaten mochten vernummeren, althans tot ten hoogste het aantal beschikbare plaatsen. In 1937 is dit stelsel te Rotterdam, bij mijn weten, op de zwaarste proef gesteld, toen voor 7 open plaatsen in de afdeling kleinbedrijf 26 kandidaten waren gesteld. Het resultaat was, dat 19 pCt van het kiezerscorps opkwam (bij zulk een krachtmeting!), van wier stemmen nog 16½ pCt ongeldig was. De uitslag hield in, dat alleen kandidaten werden gekozen van de drie grote standsorganisaties en dat alle „wilden” werden weggestemd. In wezen dus ook weer de keus van een kleine kring ingewijzen, welke bezegeld werd door een klein deel van het kiezerscorps.

Deze uitkomst kan niet verbazen, omdat voor deze verkiezingen geen stemdwang bestond en van vele zakenlieden geen bijzondere kennis omtrent de kandidaten voor een plaats in een Kamer van Koophandel kan worden verwacht. Onder het mom van omslachtige verkiezingen werd — het is helaas een impopulair woord — in wezen gecoöpteerd door de zittende leden, die hun organisaties voorlichtten. Verstandelijk gezien is dit ook niet misplaatst. Anders dan voor de politieke colleges gaat het bij een Kamer van Koophandel om een zo gevarieerd mogelijke professionele deskundigheid. Zulk een staalkaart kan men het beste in een zo klein mogelijke kring bijeen sorteren. Zelfs onder het syteem van vóór 1941, toen de organisaties van het drie-zuilen-systeem de kandidaten stelden en daarmee de verkiezingen beheersten, kon het in Rotterdam nog voorkomen, dat in een Kamer van 34 leden 5 bakkers van diverse schakeringen zaten. Bij nog geconcentreerder selectie zou deze zakelijke dwaasheid zijn voorkomen. De waarheid gebiedt dan ook te erkennen, dat in menige Kamer, nadat in 1941 de verkiezingen waren afgeschaft, het gemiddelde peil der leden nog is verbeterd.

Intussen beslist het verstand niet alleen. Het sentiment vereist, dat het achter enige coulissen wordt geplaatst. De coulisse van het oude kiesstelsel (hoe vernuftig het technisch ook was) verlangt niemand terug. De Regering wenst nu een organische samenstelling. Reeds in 1922 is in het verkiezingsreglement de mogelijkheid geopend om de organisaties rechtstreeks in te schakelen, doch van deze gelegenheid is nooit gebruik gemaakt. Een bezwaar tegen consequente toepassing van dit denkbeeld is, dat in de verschillende districten niet voldoende plaatselijke orga-

nisaties aanwezig zijn om zulk een stelsel reeds terstond afdoende te laten functioneren. De Regering zet daarom eerst een behoedzame stap: de besturen der Kamers zullen over de kandidaten voor de tweejaarlijkse vacatures overleg plegen met representatieve organisaties (voor zover mogelijk natuurlijk) en als vrucht daarvan aanbevelingen doen voor ten minste twee kandidaten, waarna de leden vrij kiezen. Als men dit coöptatie wil noemen, dan is dat toch slechts in formele zin het geval. In wezen wordt hier officieus een organische samenstelling van de Kamers ingevoerd. De Regering wil de ontwikkeling van de toepassing van dit stelsel nauwkeurig volgen en acht het niet uitgesloten, dat te zijner tijd naar een definitieve wettelijke oplossing in deze richting zal kunnen worden gezocht. Deze uitspraak houdt de verstandige erkenning in, dat waarschijnlijk de organisatorische vormen nog niet voldoende zijn uitgebouwd en uitgebalanceerd om thans reeds geheel in deze richting te kunnen gaan. Het perspectief daarop is echter geënd en dat schijnt voor het ogenblik voldoende. Een tweede is, dat het waarschijnlijk staatkundig beter zal zijn de raadpleging van de representatieve organisaties in de wet zelf voor te schrijven en niet slechts in de Memorie van Toelichting, terwijl ook het tijdelijke karakter van de voorlopig gekozen oplossing beter nadrukkelijk in de tekst van de wet kon zijn opgenomen.

Met deze drie kanttekeningen zijn de saillante punten van het wetsontwerp aangeduid. Voor allerlei details mogen belangstellenden naar de Kamerstukken worden verwezen.

Rotterdam.

Mr W. F. LICHTENAUER.

DE OMVANG DER INTERNATIONALE INVESTERINGEN.

Op verzoek van de Conferentie van de Voedsel- en Landbouworganisatie te Washington in November 1948, heeft het secretariaat van deze organisatie een rapport geschreven over het karakter en de omvang der internationale investeringen:

Daarbij is een belangrijke hoeveelheid cijfermateriaal bijeengebracht, dat ongetwijfeld in wijdere kring de aandacht verdient.

In de jaren 1946-'48 is in de Verenigde Staten, Canada en het Verenigd Koninkrijk een bruto kapitaalvorming door besparingen tot stand gebracht van meer dan \$ 100 mrd. Dit was belangrijk meer dan het vooroorlogse cijfer (het rapport vermeldt niet of het ongeveer het dubbele bedroeg, hetgeen in verband met het algemene prijspeil wenselijk zou zijn geweest). Na afschrijvingen in rekening te hebben gebracht zou de netto besparing meer dan \$ 70 mrd hebben bedragen. De desbetreffende wereldtotalen worden geraamd op \$ 150 mrd bruto kapitaalvorming en rond \$ 100 mrd netto besparing.

In deze zelfde periode beliep de omvang der internationale steunverlening en credietverstrekking ongeveer \$ 36 mrd, waarvan voor de weinig geïndustrialiseerde landen ongeveer 40 pCt en voor Europa ongeveer 50 pCt.

De desbetreffende cijfers zijn (in miljarden dollars):

Categorie	Totaal	Waarvan voor de onontwikkelde landen
Publieke kassen voornamelijk van de Ver. Staten	32,0	11,7
Westeuropese publieke kassen voor overzeese gebieden	1,8	1,8
Particuliere beleggingen uit de Ver. Staten en Canada	1,8	1,5
Particuliere beleggingen uit West-Europa	0,8	0,6
Totaal	36,4	15,6

Hieruit blijkt hoezeer de financiering uit publieke kassen overweegt, terwijl de particuliere beleggingen nog in hoofdzaak die van aardoliemaatschappijen betreffen. Ongeveer driekwart van alle internationale fondsen vond zijn oorsprong in Noord-Amerika. De verdeling van de internationale publieke financiering wordt aldus opgegeven (in milliarden dollars):

Categorie	Totaal	Waarvan voor de onontwikkelde landen
Intergouvernementeel		
a. op korte termijn		
Giften van regering aan regering	0,51	0,45
Amerikaanse Interim Hulp	0,53	0,16
Lend lease giften	0,72	0,72
U.S.A. legervoorraden voor burgerdoel-einden	2,20	1,07
Engels crediet aan Duitsland	0,95	
Amerikaanse Na-UNRRA-hulp	0,65	0,46
Diverse betalingsregelingen	0,11	0,02
U.S.A. stabilisatielening	0,17	0,17
b. op langere termijn		
Surplus goederencredieten	3,46	1,22
Regeringsleningen	8,57	1,78
U.S.A. Eximbank-leningen	2,31	0,96
U.S.A. Marshall-leningen	5,15	1,09
Giften uit Marshall-landen	0,81	0,11
sub totaal a.	5,84	3,06
sub totaal b.	20,31	5,19
Totaal	26,15	8,25
Internationale instellingen		
a. op korte termijn		
Internationale Monetaire Fonds	0,65	0,09
UNRRA relief	2,01	1,74
UNICEF fondsen	0,04	0,03
b. op langere termijn		
UNRRA heropbouwprogramma's	1,00	0,08
Bank voor Internationale Regelingen	0,001	0,001
Internationale Bank voor Reconstructie en Ontwikkeling	0,65	0,13
sub totaal a.	2,70	1,86
sub totaal b.	1,65	1,00
Totaal	4,35	2,86

Hieraan moet dan nog worden toegevoegd een bedrag van \$ 1,66 mrd voor vrachten en uitgaven der relief agent-schappen, die niet regionaal kunnen worden ingedeeld.

Het blijkt uit deze cijfers, dat de „weinig ontwikkelde” landen een hoger percentage kregen in de fondsen van de internationale instellingen, en dat *grosso modo* hun aandeel steeg naarmate de financiële hulp meer het karakter van steun en relief droeg. Alleen het Marshall-plan voor West-Europa maakt op die regel een uitzondering.

Van deze \$ 32 mrd bestond bijna de helft uit giften, en iets meer dan de helft uit leningen. De credieten op langere termijn hebben duidelijk de overhand.

Hoe belangrijk ook, in vergelijking met de directe actie van regeringen bleef de activiteit van formele internationale instellingen beperkt tot slechts 13 pCt van het totaal-bedrag.

De bekende Amerikaanse en Canadese gegevens geven de indruk, dat ondanks sterke verschuivingen in de wijze van kapitaalverstrekking, het jaarlijks totaal in de jaren 1946-1948 merkwaardig stabiel is geweest.

Netto kapitaalverstrekking op lange termijn, incl. giften.
(in milliarden dollars)

	1943	1947	1948
Vcr. Staten	6,16	7,17	6,69
Canada	0,77	0,74	0,03

Wat de *doeleinden* betreft der giften en leningen, vooral in de eerste periode werden deze weinig gespecificeerd. Van slechts \$ 8 mrd is de bestemming bekend, en daarvan was \$ 6 mrd voor consumptiegoederen, vrachten en industriële grondstoffen en niet meer dan \$ 2 mrd voor vaste kapitaalgoederen. De UNRRA-fondsen en andere na-oorlogse steunverleningsvormen hebben zeker geen groter aandeel getoond voor machines, werktuigen en fabrieken.

Voor zover een specificatie bekend is ten aanzien van

de bedrijfstakken, waarin het internationale kapitaal is belegd, geeft het rapport deze als volgt (in miljoenen dollars):

Leningsdoeleinden	Alle landen	Onontwikkelde landen
Landbouw	358	278
Landbouwindustrie en productie van landbouwwerktuigen en mest	69	20
Transport en elektrische kracht	600	416
Mijnbouw (vnl. olie)	700	520
Industrie	540	521
Totaal	2.267	1.755

In dit, op zichzelf kleine bedrag voor ontwikkeling op langere termijn hebben de „onontwikkelde” landen derhalve een ruimer aandeel gekregen, nl. ongeveer 75 pCt. Dit betekent echter zeker niet, dat deze investeringen de achterstand der onontwikkelde landen zouden kunnen doen inlopen.

Geringe kapitaalvorming in de weinig ontwikkelde landen.

Uitgaande van het veel lagere nationaal inkomen per hoofd der bevolking in de weinig ontwikkelde landen, komt het rapport tot de volgende beschouwing.

Het inkomen per hoofd is er rond 10 à 20 pCt van dat in de hoog ontwikkelde landen. Dit lage inkomen laat vrijwel geen vrijwillige besparingen toe. Zelfs een sikkkel, een ploeg of een koe is onbetaalbaar voor miljoenen kleine boertjes in Azië.

Men becijferde, dat in India 2 à 3 pCt van het volksinkomen wordt bespaard, en in Chili 5 à 8 pCt, terwijl in de hoog ontwikkelde landen (Engeland, Canada, Verenigde Staten) dit percentage 10 à 15 pCt bedraagt. Een opvallende uitzondering op deze regel wordt gevormd door een aantal totalitair geregeerde landen, waar de besparingen worden afgedwongen door werk aan kapitaalintensieve bedrijven en een lage consumptie. Voor Sovjet-Rusland schatte „The Economist” van 18 December 1948 de besparingen en kapitaalvorming op 27 pCt van het nationaal inkomen in 1948, terwijl het cijfer voor Polen en Hongarije op 17 pCt wordt geschat (studie van het Internationale Monetaire Fonds en het Hongaarse planbureau). In het algemeen echter betekent het lage besparingspercentage uit het op zichzelf lagere inkomen, dat de *kapitaalbesparingen per hoofd der bevolking* in de onontwikkelde landen te schatten zijn op slechts 2 à 5 pCt van die in de industrieel hoog ontwikkelde landen.

In dit enkele cijfer is de tragische positie met name van de dichtbevolkte onontwikkelde landen in een nutshell gegeven. Deze zeer lage besparing brengt onherroepelijk mede, dat de ontwikkeling van de productie langzaam moet zijn, langzamer dan die der hoog ontwikkelde landen. Zonder enige overdrijving kan men zeggen, dat in de Aziatische landen de ontwikkeling hoe langer hoe meer bij die in het Atlantische bekken *achter blijft* en dat er geen sprake is van een inhalen, maar juist van een voortdurend groter wordende achterstand. Er is thans belangrijk meer verschil in levenspeil tussen Europese boeren en Chinese of Javaanse collega's dan vijftig jaar geleden en omstreeks 1780 zal het verschil nog belangrijk kleiner zijn geweest.

En niet alleen zijn de besparingen laag, zij worden lang niet altijd op de beste wijze belegd.

Schatvorming (goud, zilver, edelstenen) is nog altijd een liefkoosde wijze van belegging, getuige de hoge prijs die men er voor edel metaal over heeft. In vele onontwikkelde landen worden voorts relatief grote bedragen der besparingen aan duurzame consumptiegoederen besteed (paleizen en tempels) en minder aan landbouw en industrie.

Het rapport wijst verder op de hoge rentestandaard in de onontwikkelde landen, die gebruik van geleend geld alleen wettigt voor speculatie of redding uit acute nood en niet voor „normale” belegging op lange termijn. Het verzuimt echter te wijzen op de slecht ontwikkelde faciliteiten

om besparingen productief aan te wenden en het in het verleden zo duidelijk gebleken risico, dat de beleggingen in landbouw of mijnbouw in tijden van crisis praktisch alle waarde verliezen. Zo had het kunnen wijzen op de duizenden dorpscoöperaties in India, die tussen 1910 en 1930 ongeveer een milliard rupees productief in de landbouw hebben belegd, geheel uit plaatselijke besparingen, en die tussen 1932 en 1936 dit kapitaal hopeloos bevroren c.q. verloren zagen wegens de sterke prijsdaling der landbouwproducten. Schatvorming en (seizoens)speculatie in producten blijkt dan een verstandige belegging uit privaat economisch gezichtspunt!

Ook uit dit gezichtspunt is een internationale conjunctuurbeheersing en prijsstabilisatie van landbouwproducten een voorwaarde voor een groter volume aan productieve beleggingen op lange termijn.

Besparingen na de oorlog in hoger ontwikkelde landen.

Het rapport legt er de nadruk op, dat na de oorlog de kapitalen, die in hoger ontwikkelde landen werden bespaard, zeer groot waren. Ten dele is dit gecompenseerd door „ontsparring” als gevolg van het besteden van ongebruikt inkomen gedurende de oorlog. In de Verenigde Staten en Canada is in dit laatste in 1948 een omslag gekomen, waardoor de drang naar beleggingen ging toenemen en de directe consumptie de neiging toonde, te zakken.

Aan het eind van 1948 en in het begin van 1949, aldus het rapport, begonnen de besparingen in de Verenigde Staten groter te worden dan de directe beleggingsmogelijkheden, hetgeen de industriële activiteit deed dalen en eveneens de prijzen. Het afleiden van een groter deel van deze besparingen naar beleggingen in het buitenland, hetzij particulier, hetzij door openbare of internationale lichamen, zou de bedrijvigheid in de Verenigde Staten doen toenemen.

Men is dus thans in de Verenigde Staten in het stadium gekomen, waarin de buitenlandse belegging wordt beschouwd als een middel om de conjunctuur in het binnenland op gang te houden en werkloosheid te voorkomen.

Het is volkomen duidelijk, dat de Regering van de Verenigde Staten haar uitgebreide programma voor technische bijstand en daarop volgende kapitaalinvesteringen in rechtstreekse relatie brengt tot haar interne conjunctuurpolitiek en men stelt het zo voor, dat deze samenhang juist garandeert, dat het „bold new program” in het belang is van de gehele wereld, de onontwikkelde landen voorop.

Het is even duidelijk, dat een zeer snelle technische ontwikkeling der onontwikkelde landen, bij de lage inkomens- en besparingsniveau's in die landen, mee moet brengen een volstrekte overheersing van het buitenlandse kapitaal en derhalve enorme problemen van financiering tengevolge heeft. Tenslotte zullen de kapitaalverstrekken landen moeten worden betaald met producten, met name met grondstoffen. Zolang het prijspeil der grondstoffen en landbouwproducten ongeveer op het niveau blijft, dat heerste bij de investering, zal dat geen onoverkomelijke bezwaren meebrengen. Maar bij een algemene prijsdaling wordt de last van obligatieleningen ondragelijk en verliest het aandelenkapitaal veel van zijn waarde.

Ook hier is dus prijsstabilisatie een eerste vereiste voor men tot grote beleggingen durft besluiten: Reeds thans heerst er op dit punt in alle onontwikkelde landen grote ongerustheid. De volgende conferentie van de F.A.O. — wederom in November te Washington — zal dan ook aan dit vraagstuk alle aandacht schenken.

Toekomstige behoefte aan buitenlands kapitaal.

Het rapport neemt voor de eerstvolgende vier jaren een behoefte aan buitenlands (merendeels dollar-)kapitaal aan van \$ 8½ mrd per jaar. Zoals de nationale plannen er thans uitzien zou daarvan ongeveer de helft aan de onontwikkelde landen moeten toevallen, derhalve een hoger percentage dan in het nabije verleden. Voorts zouden

deze beleggingen in veel hogere mate op lange termijn en voor direct productieve doeleinden moeten geschieden. Het zullen derhalve meer leningen en minder giften worden. En een volgende conclusie moet zijn — het rapport laat dit ter zijde —, dat de technisch-commerciële voorstudies veel intensiever en omvangrijker zullen zijn. Voorts stelt het rapport in het licht, dat een groter aandeel van het particuliere kapitaal moet komen. De hierboven gegeven verhoudingscijfers maken het echter uiterst onwaarschijnlijk, dat het bankkapitaal deze enorme taak op basis van particulier initiatief kan uitvoeren. Daar komt nog bij, dat vele landen een duidelijke afkeer tonen van buitenlandse particuliere beleggingen, uit angst voor een politieke invloed van die investeringen.

Het rapport is mijns inziens wel zeer optimistisch ten opzichte van de financiële verplichtingen, die de dollarleningen op het lenende land leggen. Het neemt aan, dat aan het eind van vier jaar 0,8 pCt van het nationale inkomen der onontwikkelde landen nodig zal zijn voor de schuldendienst. Het vermeldt echter niet, dat deze landen in vele gevallen reeds een zware buitenlandse schuldendienst hebben, dat na vier jaar het programma doorgaat, en misschien wel in een versneld tempo en dat dit percentage stijgt omgekeerd, evenredig met het indexcijfer der grondstoffenprijzen.

Hoe staat het nu met de totale investeringen, die in de volgende vier jaar nodig worden geacht?

Het rapport vat die als volgt samen voor de eerste vier jaren (in milliard dollars):

Gebied	Totale investering		Geraamde buitenlandse beleggingen
	Totaal	Voor landbouw	
N.-Amerika	172,6	20,6	—33,6 (export)
West- en Midden-Europa	105,2	8,5	17,3
Zuid-Europa	9,7	1,6	3,7
Oost-Europa	11,3	1,3	0,8
Sovj.-Rusland	17,7	3,5	—
Nabije Oosten	1,7	0,5	0,8
Verre Oosten	10,9	1,1	5,8
Afrika	6,8	1,0	2,9 ¹⁾
Lat.-Amerika	8,5	2,8	2,3
Australië	0,3	0,3	—
Totaal	344,7	41,2	—

¹⁾ Exclusief beleggingen in eigen overzeese gebieden der West-europese landen.

Voor het Verre Oosten en Australië werden de cijfers reeds staande de vergadering te laag genoemd; men zal derhalve voor de gehele wereld moeten rekenen op rond \$ 90 mrd besparing en kapitaalinvestering per jaar, waarvan \$ 11 à 12 mrd voor de landbouw.

Het is voorts duidelijk, dat — ook als men een kapitaal-export van \$ 4,5 mrd per jaar naar de onontwikkelde landen in rekening brengt — het leeuwendeel (rond \$ 65 mrd) in Noord-Amerika en West- en Midden-Europa wordt gevormd en er ook blijft.

Zouden er geen beleggingen in de „onontwikkelde” landen plaatsvinden, dan zouden die met \$ 12 mrd per jaar moeten volstaan. De geraamde beleggingen van \$ 4,5 mrd in deze gebieden zouden derhalve ook relatief een belangrijke aanvulling op de eigen kapitaalvorming betekenen.

Voorwaarden voor buitenlandse beleggingen.

Het leek mij nuttig enkele cijfers uit deze studie van het Secretariaat der F.A.O. te citeren en van een kort commentaar te voorzien, omdat hieruit duidelijk blijkt hoe groot het belang van deze overzeese investeringen voor de wereldeconomie wel is. Voor Noord-Amerika zou de export 20 pCt van het gevormde kapitaal bedragen, voor West-Europa zou de import eveneens 20 pCt van het locaal gevormde kapitaal belopen, in Zuid-Europa, Azië,

Afrika en Latijns-Amerika echter een belangrijk hoger percentage.

Pogingen als die van de Internationale Kamer van Koophandel, de Amerikaanse National Association of Manufacturers, en tenslotte het helaas op de conferentie van Havana krachteloos gemaakte artikel 12 van het Havana Charter hebben dus meer dan een theoretische betekenis. Bespreking van dit onderwerp valt echter buiten het bestek van dit artikel, dat slechts ten doel had enige interessante cijfers uit het F.A.O.-rapport te resumeren.

Wageningen.

Prof. Dr E. DE VRIES.

INGEZONDEN STUKKEN.

DE INVLOED VAN DE BODEMVRUCHTBAARHEID OP DE BEDRIJFSUITKOMSTEN IN DE FRIESE LANDBOUW.

Dr Ir J. B. v. d. Meulen en Ir C. Spithost te Leeuwarden schrijven ons:

De bedoeling van het artikel van Dr A. Vondeling onder bovenstaande titel, in „E.-S.B.” van 12 Januari 1949, is, de aandacht te vestigen op Dr Vondeling's mening, dat de koop- en pachtprijen van grond onjuist zijn, in de zin, dat die prijzen als regel te hoog zijn voor van nature weinig vruchtbare gronden en dat zij als regel te laag zijn voor van nature vruchtbare gronden.

Hoewel deze bedoeling mogelijk is verwezenlijkt, betreuren wij het, dat Dr Vondeling zijn mening staakt met een ondeugdelijke argumentering, of liever, op de keper beschouwd, in het geheel niet staakt.

Immers, de redenering van Dr Vondeling gaat uit van twee praemissen:

1. Het financiële bedrijfsresultaat der Friese veehouderijbedrijven wordt in hoofdzaak bepaald door de volgende factoren:

- de vruchtbaarheid van het land;
- het productievermogen van het melkvee;
- de werkzaamheden van de boer;
- de bedrijfsgrootte.

2. Voor de Friese veehouderij mogen de drie laatstgenoemde factoren buiten beschouwing worden gelaten, wat betreft het bedrijfsresultaat per hectare.

Door deze twee praemissen is dus ieder verschil tussen twee gemiddelde bedrijfsresultaten van twee groepen Friese veehouderijbedrijven teruggebracht tot een „vruchtbaarheidsverschil in de grond”. Wanneer men bijv. zou vinden, dat het gemiddelde bedrijfsresultaat per ha van een groep boeren, wier doopnaam begint met een A, gunstiger zou zijn dan dat van een groep boeren, die een B hebben als eerste letter van hun voornaam; dan zou Dr Vondeling op grond van zijn praemissen besluiten, dat de Abe's, Alling's en Anne's gemiddeld op vruchtbaarder gronden boeren dan de Bokke's, Bauke's en Biuwe's en dat de ondernemers der eerste groep te lage pacht en koopprijzen voor hun landerijen kennen, terwijl die prijzen voor de B-groep te hoog liggen. Ongetwijfeld zou hij er de conclusie aan verbinden, dat dit onrecht van verkeerde prijsvorming door de Staat uit de wereld moet worden geholpen, eventueel misschien zelfs door alle Ate's, Binne's en Zeno's tot zetboeren van de Staat te promoveren.

Uiteraard heeft Dr Vondeling de ondernemingen niet gegroepeerd naar beginletters, doch naar drie landbouwgebieden in ons gewest. Maar dat is irrelevant: uitgaande van zijn twee praemissen, zou iedere groepering hebben geleid tot de door Dr Vondeling gewenste conclusies. Zijn redenering is een duidelijk en eenvoudig petitio principii: dat wat hij wil bewijzen, is reeds in zijn praemissen

opgenomen. De moeilijkheid is nu, dat de praemissen van Dr Vondeling niet deugen.

O.a. wordt daarin ten onrechte véél te weinig betekenis gehecht aan de enorme invloed, die ook in de Friese veehouderij toe te schrijven is aan de ondernemerskwaliteiten van de bedrijfsleiders.

Laten wij dit aanduiden aan de hand van de enige controleerbare cijfers, die Dr Vondeling zelve citeert: de gegevens van het Landbouw-Economisch Instituut over het boekjaar Mei 1946—Mei 1947.

Dr Vondeling vermeldt, dat de gemiddelde kostprijs van de melk (en daarmee het gemiddelde bedrijfsresultaat) blijkt te variëren, naar het landbouwgebied. Wij zullen zijn tabel hier herhalen, echter met toevoeging van een ander gegeven, dat een geheel ander licht werpt op de situatie:

TABEL I.

	Kleiweide- streek	Veenweide- streek	De Wouden
Aantal bedrijven	18	49	12
Gemiddelde kostprijs der melk	16,23 ct	17,24 ct	19,92 ct
Gemiddelde pachtprijs per ha	f 101,25	f 87,31	f 79,05
Gemiddelde omzet en aanwas rundvee per ha	f 163,36	f 133,11	f 93,11

In de kostprijs der melk is de post „omzet en aanwas rundvee” als resultaat van een secundair bedrijfsproduct verwerkt, zodanig, dat naarmate het verkochte vee méér opbrengt, de kostprijs der melk lager wordt.

Wanneer men op dit belangrijke punt even éézijdig de nadruk zou willen leggen, als Dr Vondeling het doet op de bodemvruchtbaarheid, dan kan men het volgende zeggen.

Het bedrijfsresultaat van de Friese boer wordt vrijwel geheel bepaald door zijn fokprestaties en fokkersreputatie¹⁾. Naarmate hij méér inkomsten weet te trekken uit de afzet van rundvee, zijn de productiekosten der melk (en het bedrijfsresultaat) gunstiger. Het verschil tussen de gemiddelde productiekosten der melk in de drie landbouwgebieden is dan ook ten volle plausibel; het is bekend, dat de fokkerij in het kleigebied is begonnen en daar de oudste traditie, de hoogste reputatie en vooralsnog de beste resultaten heeft; in het veengebied is dit bedrijfsaspect van jongere datum en in de Wouden staat het relatief nog in de kinderschoenen. Het verschil, waar Dr Vondeling op wijst, is niet een gevolg van verschil in bodemvruchtbaarheid, maar van een verschil in ondernemersbekwaamheid en ondernemersprestaties op een bepaald terrein.

In deze redenering, die stellig ook éézijdig is, schuilt ongetwijfeld toch veel waars.

Is het mogelijk, om een objectieve maatstaf te vinden voor de mate van waarheid, die aan Dr Vondeling's bewering kan worden toegekend en aan de mate van waarheid, die schuilt in de bewering, dat het bedrijfsresultaat van de Friese greidboer hoofdzakelijk afhangt van zijn fokkersbekwaamheid en fokprestaties? Statistische methoden, toegepast op het cijfermateriaal van het L.E.I., kunnen ons zulke maatstaven verstrekken.

Laten wij eerst de stelling van Dr Vondeling statistisch bruikbaar uitdrukken. Volgens hem wordt het bedrijfsresultaat (de productiekosten der melk) bepaald door de bodemvruchtbaarheid. Voor die „bodemvruchtbaarheid” op zichzelf bestaat geen objectieve maatstaf en deze zou (daar zij van fysisch-chemische aard zou zijn) ook niet bruikbaar zijn in een bedrijfseconomische beschou-

¹⁾ De fokkers-ondernemersprestatie kan leiden tot verschillende resultaten, zoals: verhoging der melkproductie per koe; verhoging van het vetgehalte der melk; verbetering van de vruchtbaarheid en de gezondheidstoestand van het vee; verbetering van het exterieur en de marktwaarde van het vee; verhoging van de efficiëncy, waarmee het voeder wordt omgezet in diërische producten; verhoging van de inkomsten uit de verkoop van vee („handelsfokkerij”). Wanneer hier over „fokkersprestatie” of het fokkersaspect van de ondernemerskwaliteiten wordt gesproken, wordt daaronder hier slechts één element: de handelsfokkerij, verstaan.

wing, waar alleen geld een maatstaf is. De economische maatstaf voor de bodemvruchtbaarheid zou zijn de „ideale pacht”.

Ook Dr Vondeling geeft toe, dat de reële pacht correspondeert met de bodemvruchtbaarheid en het feit blijkt bijv. ook uit tabel I. Hij stelt nu echter, dat er een belangrijk systematisch verschil bestaat tussen de ideale pacht en de reële pacht en wel in die zin, dat aan landerijen met een hoge ideale pacht een te lage reële pacht wordt toegekend en dat zulke bedrijven dientengevolge een lage kostprijs der melk tonen, terwijl gronden met een lage ideale pacht een te hoge reële pacht hebben, met als gevolg een hoge kostprijs der melk. Anders uitgedrukt: een lage reële pacht correspondeert met een hoge kostprijs der melk — een hoge reële pacht met een lage kostprijs der melk.

Hiermede is Dr Vondeling's stelling statistisch toetsbaar geworden. Wanneer zij juist is, dan dient er een sterke negatieve correlatie te bestaan tussen de reële pacht en de kostprijs der melk.

Thans de stelling, dat de kostprijs der melk wordt bepaald door de fokkerskwaliteiten van de bedrijfsleider. Deze „fokkerskwaliteiten” vinden hun economische uitdrukking in de post „omzet en aanwas rundvee”. Volgens deze stelling moet er dus een sterke negatieve correlatie bestaan tussen de omzet en aanwas rundvee en de kostprijs der melk.

Om de beide stellingen te toetsen, kunnen wij de twee correlatiecoëfficiënten in het L.E.I.-materiaal berekenen. Dat het hier eventueel gaat om zeer ruwe en losse verbanden, blijkt uit de diagrammen I en II, waarin de kostprijs der melk is uitgezet tegen resp. de pacht en de omzet/aanwas rundvee. Zoals de diagrammen tonen, varieert in de L.E.I.-gegevens de pacht tussen f 30 en f 120 per ha, de aanwas en omzet rundvee tussen — f 25 en + f 400 per ha, en de kostprijs der melk tussen 11 en 26 ct per kg.

DIAGRAM I.

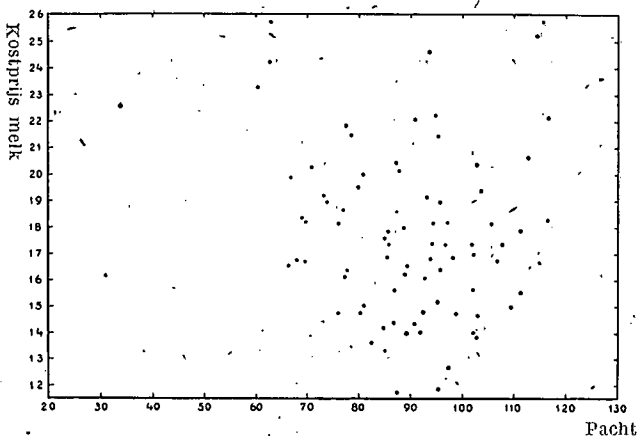
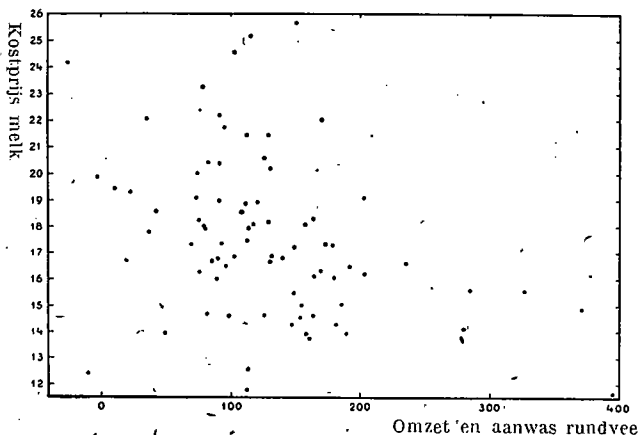

DIAGRAM II.

In verband met het reeds gesignaleerde, historisch gegroeide feit, dat in de streken met hoge pachten méér bedrijven voorkomen, waar de fokkerij hoge inkomsten levert, dan in de gebieden met lagere pachten, moeten wij de twee partiële correlatiecoëfficiënten $r_{xy.z}$ en $r_{xz.y}$ berekenen (x = kostprijs melk; y = pacht; z = omzet en aanwas rundvee). Het resultaat is:

$$r_{xy.z} = -0,067$$

$$r_{xz.y} = -0,375$$

Uit deze correlatieberekening blijkt:

a. De stelling van Dr Vondeling omtrent de invloed van de bodemvruchtbaarheid en de pacht op de bedrijfsuitkomsten van het Friese veehouderijbedrijf vindt geen enkele steun in de gegevens van het L.E.I. Integendeel, dit cijfermateriaal wijst er op, dat zijn stelling in het geheel geen waarheid bevat: een correlatiecoëfficiënt van 0,067 is zó uitermate laag, dat men praktisch ieder verband afwezig zal noemen;

b. De mate, waarin de kostprijs der melk wordt bepaald door de fokkerskwaliteiten van de ondernemer, is niet hoog. Blijkbaar zijn er nog (vele) andere omstandigheden, die het bedrijfsresultaat beïnvloeden. Maar de stelling, dat die fokkerskwaliteiten invloed uitoefenen op de kostprijs der melk, is bewezen: de correlatie in dit materiaal wijst met meer dan 99,5 pCt zekerheid op een verband.

Wij kunnen het „waarheidsgehalte” van de twee stellingen nog nader aanduiden, door de Nettó-afhankelijkheids-coëfficiënten (NAK) in het materiaal te berekenen. Deze coëfficiënten geven aan, hoeveel percent van de variatie der kostprijzen kan worden verklaard op grond van de „pachtstelling”, respectievelijk op grond van de „fokprestatiestelling”. De twee coëfficiënten zijn:

$$NAK_{xy.z} = 0,0078$$

$$NAK_{xz.y} = 0,128$$

Deze getallen zeggen ons, dat de kostprijsvariëaties voor 10 à 15 pCt voortvloeien uit de uiteenlopende fokkersprestaties der individuele boeren, doch dat de kostprijsverschillen slechts voor 0 à 1 pCt zijn te verklaren uit de „pachtthese” van Dr Vondeling.

Conclusies.

1. De opvatting van Dr Vondeling, dat de bedrijfsresultaten in de Friese veehouderij in hoge mate worden beïnvloed door onjuiste verhoudingen in de koop- en pachtprizen der landerijen, is door hem niet bewezen of waarschijnlijk gemaakt.
2. Uit de L.E.I.-gegevens zijn geen aanwijzingen te putten voor de juistheid van de bovengenoemde opvatting van Dr Vondeling; integendeel, die gegevens pleiten tegen de juistheid daarvan.
3. Uit de L.E.I.-gegevens blijkt, dat één der factoren, die de bedrijfsuitkomsten in de Friese veehouderij bepalen, en in dit opzicht een vrij belangrijke factor, is: het fokkersaspect van de ondernemerskwaliteiten van de individuele boer.

Ir S. H. de Jong te 's-Gravenhage schrijft ons:

Het artikel van Dr Vondeling in „E.-S.B.” van 12 Januari jl. geeft mij aanleiding tot de volgende opmerkingen.

Door uit te gaan van de veronderstellingen, dat de bekwaamheid van de boeren der Friese veehoudersbedrijven, de erfelijke aanleg van het melkvee en de bedrijfsgrootte (boven 15 ha) voor de bedrijfsresultaten van ondergeschikte betekenis zijn, komt Dr Vondeling tot de conclusie, dat de bodemvruchtbaarheid voor een belangrijk deel de oorzaak moet zijn van het verschil tussen de

gemiddelde bedrijfsuitkomsten in enige Friese streken.

Ik meen, dat Dr Vondeling hierbij een belangrijke factor over het hoofd ziet, nl. de verschillen in bedrijfsvoering, die zich, ook bij bedrijven, welke tot eenzelfde bedrijfstype behoren en in eenzelfde streek gelegen zijn, kunnen voordoen. Met deze verschillen in bedrijfsvoering bedoel ik dan de meer of mindere kostenaanwending, welke zich bijv. uit in de aankopen van veevoeder en kunstmest, alsmede in de uitgaven voor arbeidsloon. Deze verschillen in kostenaanwending of „intensivering” kunnen van veel invloed op het bedrijfsresultaat zijn. Bij een „rationele” intensivering mag men verwachten, dat, behalve de bruto-opbrengsten, ook de netto-opbrengsten zullen toenemen. De verschillen in intensivering zijn nu in belangrijke mate de oorzaak van de veelal aanzienlijke spreiding der bedrijfsuitkomsten, welke zich bij eenzelfde bedrijfstype in eenzelfde streek, bij zelfs geringe verschillen in bodemvruchtbaarheid, kunnen voordoen.

Wanneer wij nu, gelijk Dr Vondeling doet, aannemen, dat de ongelijke bodemvruchtbaarheid (dus de potentiële vruchtbaarheid) de overheersende factor is, die het verschil in bedrijfsuitkomsten teveeg brengt, dan zou men tot de conclusie moeten komen, dat in een streek met een vrij homogene bodemvruchtbaarheid bij eenzelfde bedrijfstype, slechts een geringe spreiding in de bedrijfsresultaten der verschillende bedrijven zal optreden. Dit nu is in strijd met de feiten. Ook in het laatste geval kunnen aanzienlijke verschillen in de bedrijfsresultaten optreden. Teneinde te grote uitvoerigheid te vermijden, verwijs ik naar het hieronder geciteerde artikel¹⁾ van mijn hand, waarin deze aangelegenheid is behandeld.

Wil men nu een indruk krijgen van het effect van de bodemvruchtbaarheid op de spreiding der bedrijfsresultaten, dan zal men moeten beginnen om het cijfermateriaal te bevrijden van de invloed van de verschillen in kostenaanwending. M.a.w. men moet het cijfermateriaal bevrijden van de „intensiveringstrend” en dus nagaan, wat de „restspreiding” der bedrijfsuitkomsten is bij de gemiddelde kostenaanwending. Deze „restspreiding” zal in een gebied met vrij homogene bodemvruchtbaarheid veelal geringer zijn dan in een gebied, waar de verschillen in bodemvruchtbaarheid groter zijn, maar zij moet altijd kleiner zijn dan de oorspronkelijke, dus de niet gecorrigeerde spreiding der bedrijfsuitkomsten.

Vandaar, dat men voorzichtig moet zijn met de conclusie, dat de verschillen in pacht- en koopwaarde veel groter moeten zijn dan thans het geval is. Men kan dit aan het ongecorrigeerde cijfermateriaal niet beoordelen. Ik neem graag aan, dat bedoelde verschillen in vele gevallen te gering zullen zijn, maar ze zijn zeker niet zo groot als Dr Vondeling wellicht meent dat ze moeten zijn. Wil hij dit echter voor eenzelfde bedrijfstype in Friesland nagaan, dan zal hij eerst, waarop ik reeds boven wees, het cijfermateriaal moeten bevrijden van de „intensiveringstrend”.

Tenslotte nog een bijkomstige opmerking. Bij cijfermateriaal, waarin zich zo'n grote spreiding voordoet als bij de bedrijfsuitkomsten het geval is, is het eigenlijk niet geoorloofd, de gemiddelde bedrijfsuitkomsten van twee (of meer) streken te vergelijken, zonder dat is nagegaan, of het verschil tussen de gemiddelden wel voldoende is komen vast te staan. M.a.w., men zou minstens toch de middelbare fout van het verschil tussen de gemiddelden moeten bepalen of wat nog beter is, zich hierbij bedienen van de meer moderne methode der zgn. „Analysis of Variance”.

¹⁾ Ir S. H. de Jong: „Over de interpretatie van de spreiding der bedrijfsuitkomsten in verband met de spreiding der pachtprizen” in „De Pacht”, 1948, blz. 66.

Ir. H. v. d. Molen te Sneek schrijft ons:

De door de heer Vondeling in het begin van zijn hierboven genoemd artikel vermelde variabiliteit heeft niet steeds dezelfde tendentie als door hem wordt gesuggereerd.

Ter illustratie de uitkomsten van de L.E.I.-berekeningen voor klei- en veenweidestreek van Mei 1947—Mei 1948.

	Aantal- bedrijven	Kostprijs per kg melk	Marktprijs per kg melk
Kleiweidestreek ..	26	18,11	20,35
Veenweidestreek ..	49	17,77	19,49

In tegenstelling met de uitkomsten van het vorige boekjaar, was dus de kostprijs in de veenweidestreek in 1947-'48 lager dan in de kleiweidestreek. De winst per kg melk was weliswaar ook in '47-'48 het grootst in de kleiweidestreek, doch het verschil was aanmerkelijk geringer dan in '46-'47.

Het bedrijfsresultaat, gemeten aan de winst per ha, wordt bepaald door de melkproductie in kg/ha x de winst per kg melk. Zal nu dit bedrijfsresultaat in de veenweidestreek, als zijnde van nature minder vruchtbaar, steeds kleiner zijn dan in de kleiweidestreek?

a. De melkproductie per ha is een product van de veebezetting per ha en de opbrengst per koe.

	Kleiweidestreek		Veenweidestreek	
	1946-1947	1947-1948	1946-1947	1947-1948
Gemiddeld aantal melkkoeien ..	0,94	0,888	0,99	0,959
Gemiddeld aantal omgerend rundvee	1,18	1,13	1,25	1,185

De veebezetting is dus in de veenweidestreek over de gemelde jaren iets hoger dan in de kleiweidestreek. Dit wijst er op, dat de hoeveelheid per ha gewonnen voeder in de veenweidestreek groter is geweest dan in de kleiweidestreek. Hiermede wordt de praktische ervaring, dat het land in de veenweidestreek gemiddeld oogstzekerder is dan in de kleiweidestreek, bevestigd. In laatstgenoemd gebied heeft men in de zomer als regel meer last van droogte dan in de veenweidestreek.

Het feit, dat in de kleiweidestreek in de afgelopen jaren meer ruwvoer is aangekocht dan in de veenweidestreek, wijst in dezelfde richting.

	Kleiweidestreek		Veenweidestreek	
	1946-1947	1947-1948	1946-1947	1947-1948
Aangekocht ruwvoer in guldens per ha	86,65	76,45	52,10	42,68

De melkproductie per koe is in de hier besproken jaren in de kleiweidestreek gemiddeld hoger geweest dan in de veenweidestreek:

	Kleiweidestreek		Veenweidestreek	
	1946-1947	1947-1948	1946-1947	1947-1948
Melkproductie per koe	3.916	3.993	3.346	3.591

De erfelijke aanleg en verzorging van het vee hebben grote invloed op dit gegeven. Het ligt niet op mijn weg om uit te maken, welke van deze twee factoren het meeste gewicht in de schaal legt. Het is echter volkomen ontoelaatbaar om bij gebrek aan gegevens over de erfelijke aanleg, de verschillen in melkproductie geheel op rekening te schrijven van de verzorging. Zo kan men alles „bewijzen”. Bovendien is het heel onwaarschijnlijk, dat de potentie van het vee, voor zover bepaald door de erfelijke aanleg, in de drie door Dr Vondeling genoemde gebieden, gelijk zou zijn. De traditionele centra der fokkerij liggen in de kleiweidestreek. Er is derhalve alle reden om aan te nemen, dat de beslagen in deze streek gemiddeld beter zijn doorgefokt dan in de overige gebieden. Bovendien geven de cijfers van de kostprijsbedrijven voor het verbruik aan melkproducten grond aan de ver-

onderstelling, dat ook thans in de kleiweidestreek nog intensiever wordt gefokt dan in de veenweidestreek:

Verbruik aan melk- producten in gulden per ha	Kleiweidestreek		Veenweidestreek	
	1946-1947	1947-1948	1946-1947	1947-1948
	83,53	77,79	66,87	66,41

Wat de verzorging betreft, de voeding speelt ongetwijfeld de belangrijkste rol. Mag nu zonder meer worden aangenomen, dat de hoeveelheid en de kwaliteit van het gras in de veenweidestreek lager zijn dan in de kleiweidestreek? De heer Vondeling geeft hierover geen cijfers. Men zou nu, zijn redenering volgende, evengoed kunnen poneren: zolang niet is bewezen, dat er verschillen zijn in hoeveelheid en kwaliteit van het gras, mogen de verschillen in melkproductie per koe tussen kleiweidestreek en veenweidestreek geheel op rekening worden geschreven van de erfelijke constitutie van het vee. Deze stelling zou minder aanvechtbaar zijn, dan die van Dr Vondeling.

Dat de hoeveelheid per ha beschikbaar gras in de veenweidestreek kleiner zou zijn dan in de kleiweidestreek, is op grond van hetgeen hierboven is gezegd over de veebezetting en de ruwvoederaankopen, op zijn minst genomen, onwaarschijnlijk. Over de kwaliteit van het weidegras staan mij geen gegevens ten dienste. Gelet op het feit, dat het grasland in de kleiweidestreek vooral in de nazomer beter wordt afgeweid dan in de veenweidestreek is het niet onmogelijk, dat er een kwaliteitsverschil ten gunste van de klei zal bestaan. Dat dit echter geenszins zeker is, wordt bewezen door de cijfers, welke in mijn amtsgebied zijn verzameld over de kwaliteit van het gewonnen voer in 1947 en 1948. Uit deze gegevens blijkt, wat het hooi betreft, een slechts zeer gering verschil te bestaan ten gunste van de klei, terwijl het ingekuilde voer in klei- en veenweidestreek vrijwel van dezelfde kwaliteit is. Bij vergelijking van de resultaten van de grasdrogerijen in mijn amtsgebied in 1948, bleek bovendien, dat de hoogste gemiddelde kwaliteit werd verkregen door een grasdrogerij uit het veenweidegebied, nl. die te Akmarijp.

b. De winst per kg melk wordt verkregen door de opbrengstprijs te verminderen met de kostprijs. De opbrengstprijs wordt bepaald door het vetgehalte van de melk en verder door de verhouding tussen wintermelk en zomer-melk. Wat het laatste punt betreft bestaat er in 1947-'48 een gering verschil ten gunste van de klei. Dit kan worden afgeleid uit de opbrengstprijs per kg melkvet, welke in kleiweidestreek en veenweidestreek respectievelijk 5,23 en 5,18 bedroeg.

Ten aanzien van het vetgehalte was het verschil in '46-'47 en '47-'48 respectievelijk 0,14 en 0,13 pCt. Of dit een gevolg is van verschillen in erfelijke constitutie van het vee, dan wel van de kwaliteit van het voeder, zal nader moeten worden onderzocht (zie hierboven). Dat er als gevolg van de verschillen in bodemvruchtbaarheid een blijvend verschil in opbrengstprijs tussen klei- en veenweidestreek zal zijn, staat m.i. allerminst vast. Hetzelfde geldt ook voor de kostprijs. Dat deze in de veenweidestreek niet steeds hoger ligt is hierboven reeds aangetoond.

Ook is het geheel niet ondenkbaar, dat de veenweidestreek het in dit opzicht op de duur definitief van de kleiweidestreek zal winnen.

Ten aanzien van de verlaging der kostprijs door middel van een intensievere bedrijfsvoering biedt de veenweidestreek waarschijnlijk meer mogelijkheden dan de kleiweidestreek. Dit staat in verband met het feit, dat de stikstofbemesting in de veenweidestreek, als gevolg van de betere vochtvoorziening, wellicht hoger kan worden opgevoerd.

Er wordt door Dr Vondeling aangenomen, „dat de melkveehouders in een provincie als Friesland van ge-

middeld ongeveer gelijke bekwaamheid zijn, onverschillig of zij in het midden, het noordwestelijk of zuidoostelijk deel der provincie wonen”.

Dit is even moeilijk te bewijzen als te weerleggen. Het is echter zeer de vraag, of een dergelijke stelling mag worden „losgelaten” op het zeer beperkte aantal bedrijven, dat aan de kostprijsboekhouding deelneemt. Bovendien wordt hierbij over het hoofd gezien, dat behalve de bekwaamheid van de boer als ondernemer, ook de hoeveelheid bedrijfskapitaal, waarover hij beschikt, van grote invloed is op het bedrijfsresultaat. Het moet sterk worden betwijfeld, of, wat dit betreft, de gemiddelden uit de drie gebieden elkaar zullen dekken.

Dat echter de bekwaamheid van de boer van zeer grote betekenis is, moge blijken uit het feit, dat van de in mijn amtsgebied aan de kostprijsboekhouding deelnemende bedrijven, zowel in '46/'47 als in '47/'48 de laagste kostprijs werd verkregen op een bedrijf uit de veenweidestreek. Bovendien heeft dit bedrijf een zeer slechte verkaveling.

Al mag dus de methode van de heer Vondeling, om, bij de verklaring van de verschillen tussen de gemiddelden van de drie gebieden, de factor bekwaamheid van de boer te elimineren, niet a priori worden veroordeeld, zij wordt ontoelaatbaar zodra hij de uitkomsten van afzonderlijke bedrijven uit één bepaalde streek met elkaar gaat vergelijken.

Dat deze verschillen in bekwaamheid aanwezig zijn wordt overigens door de heer Vondeling toegegeven. Maar wat rechtvaardigt dan de conclusie, dat deze verschillen niet in die mate beslissend zijn geweest voor het bedrijfsresultaat als de verschillen in vruchtbaarheid van de grond?

Het aantal factoren, waarmede men te maken krijgt als men de verschillen in bedrijfsresultaat van afzonderlijke bedrijven wil verklaren, is enorm groot. Verschillende dezer factoren zijn bovendien in meerdere of mindere mate van elkaar afhankelijk.

Het is daarom onbegrijpelijk, hoe de heer Vondeling het heeft aangedurfd om uit het zeer beperkte materiaal van 8 bedrijven, de conclusie te trekken, dat de bodemvruchtbaarheid hier de alles beheersende factor is geweest voor het bedrijfsresultaat.

Naschrift.

Aan het verzoek van de redactie, om een naschrift, zonder mij in details te begeven, wil ik graag voldoen. Het lijkt mij goed eerst het slot van mijn artikel in herinnering te roepen: „De bedoeling... is, enig bewijsmateriaal te leveren voor de ernst van het probleem, dat in de titel is genoemd”. Meer mag men er dus ook niet van verwachten.

De bezwaren van de heren van der Meulen en Spithost tegen de inhoud van mijn artikel illustreren zij door gegevens van het L.E.I. over het boekjaar 1946-'47 nader uit te werken. Ik neem gaarne aan, dat de resultaten van hun nader onderzoek juist zijn. Hun uitkomsten, hoe interessant overigens, tasten mijn betoog niet aan, omdat ik andere en voor mijn doel betere gegevens gebruikte. De kostprijscijfers noemde ik slechts om te illustreren, dat er verschillen zijn, meer niet.

Of een boer-fokker is dan wel uitsluitend veehouder, is stellig van invloed op de bedrijfsuitkomsten. Daarom heb ik juist gezorgd geen fokkers met niet-fokkers te vergelijken. Door mij zijn geen L.E.I.-cijfers gebruikt, terwijl ik bovendien niet heb gesteld — hetgeen een kernpunt is van hun betoog —, dat een lage reële pacht correspondeert met een hoge kostprijs; een hoge reële pacht met een lage kostprijs der melk. De constatering, dat er in één dorp, namelijk Roordahuizum, enig verband viel te constateren tussen de werkelijke pacht en de bodemvruchtbaarheid, mag geenszins door mijn critici wor-

den veralgemeend op een wijze als zij doen. Hun-conclusies betreffende een nader onderzoek van de L.E.I.-kostprijsgegevens over 1945-'46, die de gehele provincie bestrijken, zijn stellig interessant, maar hebben helaas geen betekenis voor de oplossing van het probleem, dat ik in mijn artikel stelde.

De opmerkingen van Ir de Jong begroet ik dankbaar als een waardevolle aanvulling van mijn betoog. Dat men rekening dient te houden met de verschillen in bedrijfsvoering binnen een bedrijfstype, is volkomen juist. Doch het is Ir de Jong natuurlijk wel bekend, dat de bedrijfsvoering in het Friese melkveehoudersbedrijf zo bijzonder weinig varieert. Daarom heb ik gemeend deze factor voorlopig te kunnen verwaarlozen. In Zuid-Holland en Westelijk Utrecht, welke gebieden Ir de Jong in het geciteerde artikel in „De Pacht” noemt, is de variabiliteit veel groter.

Met zijn tweede opmerking, dat het van belang is ook de aard van de gemiddelden te kennen in verband met de spreiding van de bedrijfsuitkomsten, ga ik gaarne accoord.

Het commentaar van Ir van der Molen bevat ook verschillende waardevolle aanvullingen. Helaas maakt ook hij de fout in te gaan op cijfers, die ik voor mijn bewijsvoering niet gebruikte. Ik heb dit ook daarom nagelaten, omdat de kostprijsbedrijven dikwijls niet normaal zijn en in ieder geval minder representatief dan steekproefbedrijven uit het materiaal van het Friese landbouwboekhoudbureau, dat ik gebruikte.

Een tweede vergissing van Ir van der Molen is te menen, dat ik de kleiweidestreek tegenover de veenweidestreek zou hebben gesteld. Ik heb dit bewust niet gedaan. Wel heb ik twee gemeenten genomen — in overleg met de Grondkamer van Friesland —, waarvan vermoed werd, dat er vrij grote verschillen in de bedrijfsuitkomsten zouden zijn tengevolge van verschillen in grondsoort, namelijk Baarderadeel en Doniawerstal. Ik ben er van overtuigd, dat twee andere Friese gemeenten, bijv. West-Dongeradeel (klei) en Wijmbritseradeel (veen) andere resultaten zouden hebben opgeleverd!

In mijn artikel verwees ik t.a.v. de invloed van de erfelijke factoren en van de uitwendige omstandigheden, o.a. naar publicaties van Prof. Ir W. de Jong en Ir Leignes Bakhoven; de grootste deskundigen in Nederland op dit gebied. Blijkbaar hebben mijn commentatoren geen kennis genomen van mijn artikel in het Officieel Organ van de F.N.Z., d.d. 20 October 1948, waar ik uitdrukkelijk naar verwees. De in dat artikel vermelde cijfers zouden ook Ir van der Molen na kennisneming stellig hebben weerhouden van het geven van een zo uitvoerig commentaar. Uit die gegevens blijkt namelijk, dat de verschillen in productiviteit van het vee van veel geringer invloed zijn op de opbrengst, dan die, voortvloeiend uit het verschil in grondsoort. Het is dus zeker niet juist, dat ik mijn conclusies zou hebben getrokken uit het beschouwen van de resultaten van slechts 8 bedrijven.

Voorts vermeld ik nog, dat in het artikel, opgenomen in het F.N.Z.-orgaan, drie methodes zijn genoemd om meer kennis te verkrijgen over de onderlinge verhouding van grondsoort, voeding, erfelijkheid en productiviteit. Over de noodzaak daarvan ben ik ten volle overtuigd. Zo lang wij niet over exacte gegevens dienaangaande beschikken, acht ik de wijze, waarop ik een gedeelte van het probleem in de „E.-S.B.” stelde, verantwoord.

Gelukkig neemt de laatste tijd de belangstelling van de wetenschap voor het waarden van landbouwgronden snel toe, getuige het laatste dubbel-nummer van het Landbouwkundig Tijdschrift, dat geheel aan de taxatie van landbouwgronden is gewijd. Uit verschillende artikelen blijkt, dat een grotere spreiding van de pacht-prijzen noodzakelijk wordt geacht. Dr Muntinga¹⁾ vermeldt bijv. „dat hem b.v. twee landbouwbedrijven be-

kend zijn in één en dezelfde gemeente, waar de pachtprijs van de éne boerderij gewaardeerd werd op f 80,— en van de andere op f 145,— per ha, terwijl, wanneer men zijn oor te luisteren legt, men diverse deskundige practici hoort zeggen, het laatstgenoemde bedrijf liever voor f 145,— te hebben dan het andere bedrijf gratis”. Zulke sterk sprekende voorbeelden zullen, naar ik hoop, ook Ir van der Molen kunnen overtuigen!

Leeuwarden.

Dr A. VONDELING li.

AANTEKENING.

EEN AMERIKAANSE DEPRESSIE ?

Gedurende de laatste weken heeft de Amerikaanse conjunctuur, aldus „The Banker” van deze maand, een ongunstige wending genomen. Tot aan het voorjaar van 1949 koesterde men de hoop, dat de onmiskenbare daling in de laatste maanden van 1948 niet anders zou zijn dan een tijdelijke aarzeling in de naar boven gerichte trend van de Amerikaanse conjunctuur en dat deze daling spoedig weer plaats zou maken voor een stijging. Inderdaad was een licht seizoenherstel gedurende het voorjaar in de kleinhandelsomzetten merkbaar; maar daarna daalden zowel de productie als de omzetten in een mate, die geen twijfel over liet. De prijzen der conjunctuurgevoelige goederen daalden eveneens en Wall Street — als die tenminste mag worden vertrouwd als voorbode van economische gebeurtenissen — gaf een naderende depressie aan. Alvorens een antwoord te geven op de vragen, of er inderdaad sprake is van een cyclische daling en of men de Amerikaanse voorspellers, die menen, dat het aantal werklozen eind 1949 6 mln personen zal omvatten, moet geloven, acht genoemd blad het gewenst eerst de op de voorgrond tredende details van de huidige conjunctuurdaling na te gaan.

Zoals uit onderstaande tabel, die de belangrijkste conjunctuurindices weergeeft, kan worden geconcludeerd, blijkt het „upper turning point” van de na-oorlogse Amerikaanse conjunctuur te liggen in de maanden October en November van het afgelopen jaar. Weliswaar vertoonden de prijzen van granen en andere agrarische producten reeds begin 1948 een daling, terwijl de zgn. „grijze” markt voor staal slauw was, maar deze verschijnselen werden en konden ook worden beschouwd als zijnde onafhankelijk van de conjunctuur en vloeiden voort uit een overvloedige oogst en uit activiteiten op een niet-officiële markt. De industriële productiestijging duurde onverminderd voort en de werkloosheid begon eerst eind 1948 een toeneming te vertonen.

Conjunctuurindices in de Verenigde Staten.

	Eind 1947	Gem. Oct.-Nov.	Laatste gegevens 1949
Index van de industr. prod. (1935-'39 = 100)	192	195	179 (April)
Staalproductie (1935-'39 = 100)	226	252	266 (Mrt)
Staalproductie in pCt v. de capaciteit	97	98	92 (Mei)
Warenhuysverkoop (1935-'39 = 100)	303	301	270 (Mrt)
Groothandelsprijzen (1926 = 100)	163	164	158 (Mrt)
Moody's Index of Sensitive Commodities	455	405	336 (Juni)
Werkloosheid	1.500.000	1.700.000	3.200.000 (Mei)
Bedrijfscredieten v. F.R. member banks (in \$ mln)	14.569	15.600	13.800 (Mei)
Dow Jones index of Industrial Stocks	181,2	182	163 (Juni)

Op de eerste tekenen, die op een naderende depressie wezen, werd in de verwarring der presidentsverkiezingen geen acht geslagen en na de herkiezing van Truman werden deze tekenen gedurende enige tijd zelfs niet geloofd. Dit is, aldus „The Banker”, geenszins verwonderlijk, want een terugblik op Truman's verkiezingscampagne toont aan,

¹⁾ Dr Ir J. E. Muntinga: „Nieuwe banen in het taxatiewezen” in „Landbouwkundig Tijdschrift”, Mei-Juni 1949.

dat er ruimschoots aanleiding bestond om te veronderstellen, dat zijn herkiezing het teken voor een nieuwe inflationaire golf zou zijn. Immers, Truman was de enige candidaat, die de landbouwers handhaving van de subsidiepolitiek beloofde en eveneens de arbeiders toezeggingen deed. Bovendien werd door de rede, waarmee Truman zijn ambt aanvaardde en waarin een nieuwe vorm van de „New Deal”, een grote uitbreiding van het overzeese hulpprogramma en een verdere sociale wetgeving werden aangekondigd, de inflationaire interpretatie van zijn verkiezing opnieuw versterkt. De president en zijn adviseurs bleken volkomen overtuigd te zijn van het inflationaire karakter van de door hen te volgen politiek, hetgeen blijkt uit de „anti-inflation bill”. „Never was a piece of legislation more out of tune with the times”, zegt „The Banker”. Gedurende de „hearings” over deze wet en enige maanden daarna bleven de woordvoerders voor de „Administration” op hun inflatiethema, nl., dat de voortgaande prijsstijging de enige bedreiging vormde voor de Amerikaanse economie, voortborduren, zelfs nog, toen de loop der gebeurtenissen reeds het tegendeel bewees. Het Congress evenwel weigerde de interpretatie der toestand door de „Administration” te accepteren.

Intussen begon het economisch getij in de Verenigde Staten langzaam te verlopen. De industriële productie, de voorraden en de prijzen van metalen en landbouwproducten daalden en de werkloosheid nam aanzienlijk toe.

„The Banker” geeft voor deze conjunctuuromslag de volgende verklaring. De middelen, waarmee de in de oorlog ontstane inhaalvraag gedurende de eerste tijd kon worden gefinancierd, raakten uitgeput en de vraag begon af te nemen. Deze afneming van de inhaalvraag plaatste de industrie voor de moeilijke taak zich aan te passen, een taak, die nog belangrijk werd verzwaaard door de drastische verandering in de vraag naar Amerikaanse producten in het buitenland. De export van de Verenigde Staten daalde van \$ 15.345 mln in 1947 tot \$ 12.618 mln in het afgelopen jaar en de huidige export, op jaarbasis berekend, zal minder dan \$ 12.000 mln bedragen. De Marshall-hulp heeft slechts een deel van het werk der leningen en „relief operations” van 1947 overgenomen en de gevolgen van het steeds groter wordende dollartekort deden zich het eerst gevoelen bij de Amerikaanse exportindustrieën.

Zoals gewoonlijk droegen psychologische factoren het hunne bij tot een verdere daling der conjunctuur. Reeds bij de eerste tekenen, die er op wezen, dat de prijzen begonnen te dalen, manifesteerde zich bij de kopers langs de gehele weg van producent naar consument een neiging om de aankopen uit te stellen. Duidelijk blijkt dit uit de sterke daling der voorraden bij het bedrijfsleven en uit het afnemen der door de Amerikaanse banken verleende bedrijfscredieten, die gedurende de eerste twintig weken van dit jaar met niet minder dan \$ 1.814 mln terugliepen. Dit psychologische element is van zeer grote betekenis, speciaal voor een land als de Verenigde Staten, waar de publiciteit en de prognostiek zich op een dermate hoog peil bevinden, dat het gevaar „that America may be talking itself into depression” geenszins is uitgesloten.

De maatregelen tot bestrijding dezer depressie lagen tot nu toe op het gebied der credietpolitiek. De adviseurs van Truman hebben toegegeven, dat matiging der deflationaire krachten nu de belangrijkste taak is, waartegenover het land zich momenteel ziet geplaatst. De eerste maatregel, die in dit kader werd getroffen, was het verzachten van de beperkingen t.a.v. het consumentencrediet in het begin van Maart 1949. Daarop volgde een verlaging van het vereiste surplus voor leningen en officieel genoteerde effecten van 75 tot 50 pCt om de neerwaartse beweging in Wall Street te breken. Begin Mei volgde de belangrijkste maatregel van de „Federal Reserve Board”, nl. het verlagen van de vereiste kasreserves van de Member Banks. Deze concessie betekende een verhoging van de reserves der banken met ca \$ 1.400 mln, doch er zijn geen aanwij-

zingen dat dit geld door middel van credieten in circulatie is gekomen.

Zeer verleidelijk is het verlagen van de Marshall- en de militaire hulp aan West-Europa, doch indien een dergelijke verlaging direct een nadelige invloed zou uitoefenen op de meest gevoelige sector van de Amerikaanse economie, de export, zou zij meer kwaad dan goed doen in het licht van de bestrijding der depressie. Niettemin is de neiging zo sterk, dat de mogelijkheid tot verlaging dezer hulp niet over het hoofd mag worden gezien. Anderzijds echter zijn er vele geruststellende factoren.

In de eerste plaats mag worden aangenomen, dat de herinneringen aan de depressie van 1929-1933 nog niet geheel zijn uitgewist. In de tweede plaats zijn zij, die het meest pleiten voor verlaging der buitenlandse hulp, niet degenen die de politieke koers bepalen, terwijl voorts niet mag worden vergeten, dat het „Statue Book” de „Employment Act of 1946” bevat, die een programma voorschrijft van economische maatregelen, gericht op stabiliteit en groei van het economisch leven. De machinerie van overheidsingrijpen, die gedurende de New Deal is gegroeid en is uitgebreid onder de regering van Truman, garandeert voorts in zekere mate, dat geen herhaling zal plaatsvinden van het fatalisme, dat in de dertiger jaren leidde tot een economische débacle. Tenslotte is er geen sprake van een wilde speculatie op de effectenbeurs, zoals in 1929 het geval was; de banken zijn meer liquide dan ooit te voren en de Amerikaanse economie heeft ca \$ 52 mrd in kas of daarmee gelijkstaande activa en deze reserves aan koopkracht vormen, tezamen met de reserves tegen verliezen op voorraden, een steun voor de algehele economische situatie.

Niettemin ziet het er, aldus „The Banker” naar uit, dat de conjunctuurdaling zich zal voortzetten. De aanpassingen, -die tengevolge van veranderingen in de vraag noodzakelijk zijn geworden, zijn nog niet voltooid en de dispariteit in de prijsniveaux, veroorzaakt door de oorlogsinflatie, is nog niet geheel verdwenen. Het moet, naar „The Banker” meent, ook alleszins wenselijk worden geacht, dat een dergelijke aanpassing, die geheel in het kader van de Amerikaanse vrije economie past, plaatsvindt. De tot nu toe zich voordoende prijsbeweging en de veranderingen in de productie vormen een bewijs van de elasticiteit en het gezonde aanpassingsvermogen van de Amerikaanse economie.

Er dient te worden afgewacht, of deze aanpassingscapaciteit, deze mobiliteit — aldus „The Banker” — „will generate a self-destructive momentum of its own, will cease to be geared to the true objective which is the fullest and most efficient utilization of the country's resources, and whether it will therefore start a train of reactions, psychological and practical, which will paralyse a large part of the economic potential of the United States”. Indien dit het geval zou zijn, dan zou dat betekenen, dat Amerika's intellectuele groei geen gelijke tred met zijn economische ontwikkeling heeft gehouden.

Lord Keynes moet aan een dergelijke situatie gedacht hebben, toen hij in 1945 een Amerikaans gehoor als volgt toesprak: „Our pains, ours and yours, are more likely to be due to our stomachs being fuller than our heads and our appetite weaker than our opportunity”.

MEDEDELING VAN HET SECRETARIAAT VAN DE CENTRALE COMMISSIE VOOR DE RIJNVAART.

De Centrale Rijnvaart Commissie heeft op 28 en 29 Juni 1949 te Straatsburg vergaderd onder leiding van haar voorzitter, de heer Adr. Thierry.

De bijeenkomst was voorbereid door voorafgaande vergaderingen van talrijke subcommissies en werd tot 1 Juli voortgezet tijdens een studiereis op de Rijn tussen Straatsburg en Nijmegen, aan boord van de „Général Mangin”. Deze studiereis stelde de leden van de Commissie in staat om zich rekenschap te geven van de vooruitgang

inzake de verkeersweg en het verkeer op de Rijn sedert de vorige reis der Commissie in 1946.

Wat betreft het gebied van de techniek, heeft de Commissie zich bezighouden met de mogelijkheid tot het geleidelijk aan hervatten op alle trajecten, die zich daartoe lenen, van de nachtvaart, die tot nu toe nog maar in zeer beperkte mate was toegestaan.

De Commissie heeft zich verenigd met de projecten, ingediend voor herbouw van de bruggen te Krefeld-Urdingen en te Frankenthal.

Het vraagstuk van de sociale verzekering had de aandacht van de Commissie en zij heeft dat van de reglementering der arbeidsvoorwaarden eveneens in studie genomen.

Op het stuk van doorlaatbewijzen voor schippers werden de voorgestelde maatregelen, geldend voor Duitse bemanningen, goedgekeurd. Deze zullen gebruik maken van gele doorlaatbewijzen.

Ten aanzien van de voedselvoorziening van vreemde schippers in Duitsland waren zekere wijzigingen aangekondigd. De Centrale Rijnvaart Commissie heeft de verzekering gekregen, dat deze niet zullen worden ingevoerd, vóórdat terzake algenele overeenstemming zal zijn bereikt.

Het vraagstuk van de douanesluitingen voor Rijnschepen in doorvaart kwam ter sprake. Een speciale commissie werd ingesteld om te dien aanzien voorstellen te doen en de Commissie heeft de wens te kennen gegeven, dat, in afwachting van het resultaat der werkzaamheden van deze subcommissie, geen wijziging in het thans geldende regiem zal worden gebracht.

GELD- EN KAPITAALMARKT.

De geldmarkt toonde in de afgelopen week bepaalde tekenen van verkrapping, vooral met het oog op de naderende maandwisseling. Er was vooral aanbod van kortlopend papier, zonder dat hier voldoende vraag tegenover stond. Septembertpromessen waren tegen 17/16 pCt aangeboden, tegen welk disconto kleine posten Octoberpapier van eigenaar verwisselden. Voor promessen met middelmatig lange looptijd was de verkoopdrang uiteraard minder groot, zodat daarvoor ook iets lagere disconto's golden. Decemberpapier was tegen 15/16 pCt aangeboden, Januari- en Februaripromessen noteerden 13/8 pCt, terwijl het langer lopende papier praktisch 17/16 pCt-noteerde. Callgeld was onveranderd 3/4 pCt, hetgeen er op wijst, dat de lichte stijging van de marktdisconto's meer voortspuit uit een verwachte verkrapping dan uit reeds aanwezige liquiditeitsmoeilijkheden.

De aandelenmarkt vertoonde in de afgelopen week voor alle koersbrieven lichte dalingen. Enerzijds spruit dit waarschijnlijk voort uit de vrij algemeen geworden gedachte, dat de devaluatie van de Westeuropese valuta's op de lange baan is geschoven. Anderzijds kan ook de vacantieperiode, waarin men als regel zeer weinig onderneemt, hiervan mede oorzaak zijn. Ook Indonesische fondsen daalden in koers; de langzame gang van zaken op politiek gebied voorspelt helaas in dezen niet veel goeds. De staatsfondsenmarkt daarentegen kon zich goed handhaven op het peil van de voorgaande week.

	15 Juli 1949	22 Juli 1949
A.K.U.	175 3/4	172 3/4
v. Berkel's Patent	116 1/2	113
Lever Bros Unilever C.v.A.	272	262 1/2
Koninklijke Petroleum	308	302 1/2
H.A.L.	154 1/2	150 1/2
N.S.U.	166 3/4	162
H.V.A.	154 1/2	150 1/2
Deli Mij C.v.A.	147	144
Amsterdam Rubber	134 1/2	130
Internatio	192	168 1/2 Ex.div

STATISTIEKEN.

NATIONALE BANK VAN ZWITSERLAND.

(Voornaamste posten in miljoenen francs.)

Data	Metaal- voorraad	Buiteni- wissels	Disconto's en voor- schotten	Effecten	Biljetten in omloop	Andere credieten
31 Dec. 1946	4.949,9	158,0	238,7	52,7	4.090,7	1.113,7
23 Juni 1949	6.000,9	404,5	131,6	39,7	4.188,2	1.893,0
30 Juni 1949	5.997,8	416,2	135,7	39,7	4.319,0	1.781,2
7 Juli 1949	6.004,1	419,4	143,6	39,7	4.245,9	1.894,9

BANK VAN FRANKRIJK.

(Voornaamste posten in miljoenen francs.)

Data	Metaal- voorraad	Disconto's en voorschotten	Voorschotten aan de Staat		
			Vaste	Schatkist	Bezettings- kosten Duitsland
26 Dec. 1946	94.817	118.302	59.449	67.900	426.000
30 Juni 1949	52.981	421.652	125.042	166.900	426.000
7 Juli 1949	52.981	434.714	125.042	154.600	426.000
13 Juli 1949	52.981	430.386	125.042	162.000	426.000

Data	Bankbil- jetten in circulatie	Deposito's		
		Totaal	Staat	Diversen
26 Dec. 1946	721.865	63.455	765	62.693
30 Juni 1949	1.115.603	163.255	285	161.349
7 Juli 1949	1.125.733	149.041	229	147.418
13 Juli 1949	1.123.517	149.384	499	147.360

DE NEDERLANDSCHE BANK.

Verkorte balans op 25 Juli 1949.

Activa.	
Wissels, promessen en schuldbrieven in disconto	Hoofdbank f — Bijbank „ — Agentsch. „ —
Wissels, schatkistpapier en schuldbrieven, door de Bank gekocht (art. 15, onder 4°, van de Bankwet 1948)	f —
Schatkistpapier, door de Bank overgenomen van de Staat der Nederlanden ingevolge overeenkomst van 26 Februari 1947	„ 1.300.000.000,—
Voorschotten in rek.-crt op onderpand (incl. beleningen)	Hoofdbank f 150.768.693,19 Bijbank „ 3.293.799,54 Agentsch. „ 9.587.740,03
Op effecten enz.	f 163.650.242,48
Op goederen en celen	„ 162.984.781,62
	„ 665.460,86
Voorschotten aan het Rijk (art. 20 van de Bankwet 1948)	„ 163.650.242,48 *)
Boekvordering op de Staat der Nederlanden ingevolge overeenkomst van 26 Februari 1947	„ 1.500.000.000,—
Munt en muntmateriaal	
Gouden munt en gouden muntmateriaal	f 439.159.991,10
Zilveren munt enz.	„ 8.114.754,64
	„ 447.274.745,74
Papier op het buitenland	f 238.897.000,—
Tegoed bij correspondenten in het buitenland	„ 198.054.947,32
Buitenlandse betaal-middelen	„ 2.269.812,66
	„ 439.221.759,98
Vorderingen in guldens op vreemde circulatiebanken en soortgelijke instellingen	„ 276.102.670,86
Belegging van kapitaal, reserves, pensioenfonds en voorzieningsfonds	„ 120.931.105,05
Gebouwen en inventaris	„ 2.000.000,—
Diverse rekeningen	„ 134.548.874,06 *)
	f 4.883.729.398,17
Passiva.	
Kapitaal	f 20.000.000,—
Reservefonds	„ 15.333.335,71
Bijzondere reserves	„ 61.674.999,18
Pensioenfonds	„ 22.510.443,—
Voorzieningsfonds personeel in tijdelijke dienst	„ 1.499.667,79
Bankbiljetten in omloop (oude uitgiften)	„ 76.404.305,—
Bankbiljetten in omloop (nieuwe uitgifte)	„ 2.975.963.950,—
Bankassignaties in omloop	„ 16.267,44
Rekening-courant saldo's	
's Rijks Schatkist	f 487.504.188,48
's Rijks Schatkist bijzondere rekening	„ 203.101.924,30
Geblokkeerde saldo's	„ 2.506.493,01
Saldo's van banken in Nederland	„ 44.126.325,72
Vrije saldo's van vreemde circulatiebanken en soortgelijke instellingen	„ 427.762.297,89
Ander vrije saldo's	„ 390.469.122,71
	„ 1.555.470.352,11
Crediteuren in vreemde geldsoort	„ 4.629.028,49
Diverse rekeningen	„ 150.227.049,45
	f 4.883.729.398,17

*) Waarvan schatkistpapier rechtstreeks door de Bank in disconto genomen f —

*) Waarvan aan Indoncsie. (Wet van 15 Maart 1933, Staatsblad no. 99) „ 34.259.225,—

Circulatie der door de Bank namens de Staat in het verkeer gebrachte muntbiljetten „ 136.383.085,50

HAVENBEWEGING.
Te Rotterdam, Amsterdam en Antwerpen aangekomen zeeschepen ¹⁾.

Tijdvak	Rotterdam		Amsterdam		Antwerpen	
	Aantal	Netto register tonnen	Aantal	Netto register tonnen	Aantal	Netto register tonnen
1938	15.366	24.744.472	3.464	4.664.049	11.762	19.979.744
1939	12.026	19.392.128	3.110	4.024.738	9.524	15.888.710
1945	1.344	2.063.632	470	458.800	3.585	11.129.932
1946	4.464	5.911.539	1.706	1.817.922	5.284	9.312.726
1947	5.974	9.883.446	2.443	2.769.462	8.013	16.762.592
1948	8.502	12.670.901	3.305	3.348.504	8.472	16.918.365
1949						
Januari	739	1.158.365	251	280.367	757	1.364.159
Februari	802	1.065.261	194	236.060	706	1.296.718
Maart	986	1.224.006	276	305.723	783	1.397.455
April	1.043	1.371.907	298	343.455	802	1.467.170
1 t/m 7 Mei	245	304.192	63	63.323		
8 t/m 14 Mei	262	312.907	85	102.111		
15 t/m 21 Mei	256	333.065	71	77.198		
22 t/m 28 Mei	241	345.840	78	96.484		
Mei	1.115	1.403.967	332	355.114	827	1.481.989
29 Mei t/m 4 Juni	275	308.329	78	70.412		
5 t/m 11 Juni	233	312.116	78	79.513		
12 t/m 18 Juni	230	317.722	72	99.686		
19 t/m 25 Juni	250	283.652	101	108.555		
26 Juni t/m-2 Juli	266	286.046	82	74.089		
Juni	1.056	1.309.291	354	367.848		
3 t/m 9 Juli	258	364.822	92	76.606		
10 t/m 16 Juli	254	320.519	86	92.256		

¹⁾ Bronnen: „Mededelingen Kamer van Koophandel en Fabrieken voor Zuid-Holland“; Dienst Gemeente Handelsinrichtingen, Amsterdam; Bureau van Statistiek der Gemeente Amsterdam; Economische dienst van de haven, Antwerpen.

DE NEDERLANDSCHE BANK.

(Voornaamste posten in duizenden guldens).

Data	Munt en muntmateriaal	Papier op het buitenland	Tegood bij resp. in het buitenland en buit. taalmiddelen	Voorschotten in rek. crt. (incl. bel.)	Bankbiljetten in omloop
30 Dec. '46	700.876	4.434.786	100.186	153.109	2.744.151
13 Juni '49	446.325	169.645	195.475	145.686	2.962.149
20 Juni '49	446.654	189.440	208.391	142.390	2.941.523
27 Juni '49	446.823	187.469	184.077	149.913	2.970.699
4 Juli '49	446.906	193.821	213.172	146.311	3.015.921
11 Juli '49	447.092	214.526	212.884	141.757	2.975.553
18 Juli '49	447.253	230.938	201.131	153.955	2.966.180
25 Juli '49	447.275	238.897	200.325	163.650	2.975.964

Saldi in rekening courant

Data	's Rijks Schatkist	's Rijks Schatkist bijzondere rekening	Geblok-keerde saldi	Saldi van banken in Nederland	Vrije saldi van vreem. de circul. banken	Andere vrije saldi
30 Dec. '46						
13 Juni '49	142.306	293.362	2.561	52.512	400.930	509.851
20 Juni '49	132.056	293.362	2.523	64.893	407.592	550.009
27 Juni '49	181.255	378.500	2.517	59.845	391.889	389.994
4 Juli '49	112.051	378.500	2.506	82.918	414.930	404.432
11 Juli '49	167.670	420.948	2.556	72.477	428.596	367.464
18 Juli '49	217.650	420.948	2.532	64.639	447.085	381.798
25 Juli '49	487.504	203.102	2.506	44.126	427.762	390.469

ZWEEDSE RIJKSBANK.

(Voornaamste posten in miljoenen kronen).

Data	Metaal		Staatsfondsen		Saldi buitenland	Fondsen ter beschikking der staats-schuld	Promessen staats-schuld
	Goud	Over-waarde goud	Eigen	Vreemd			
31 Dec. 1946	839	532	1.544	504	284	94	182
15 Juni 1949	157	99	3.043	294	244	—	120
22 Juni 1949	157	99	3.115	299	250	—	120
30 Juni 1949	157	99	3.240	309	251	—	120

Deposito's

Data	Biljetten in circulatie	Direct opvraagbaar			45 dagen	Buiten-landse banken	Regularisatie-rekening
		Totaal	Staat	Banken			
		31 Dec. 1946	2.877	875			
15 Juni 1949	2.813	862	528	242	234	180	9
22 Juni 1949	2.907	858	585	179	244	175	9
30 Juni 1949	2.996	930	748	90	257	169	9

FEDERAL RESERVE BANKS.

(Voornaamste posten in miljoenen dollars).

Data	Metaalvoorraad		Other cash	U.S. Govt securities
	Totaal	Goudcertificaten		
31 Dec. 1946	18.381	17.587	268	23.350
16 Juni 1949	23.208	22.617	271	19.461
23 Juni 1949	23.205	22.617	287	19.166
30 Juni 1949	23.240	22.651	282	19.517

Data	F.R.-biljetten in circulatie	Deposito's		
		Totaal	Govt	Member-banks
31 Dec. 1946	24.945	17.353	393	16.139
16 Juni 1949	23.271	19.521	88	18.606
23 Juni 1949	23.237	19.765	508	18.314
30 Juni 1949	23.317	19.469	497	18.013

◆ **Voor kantoor of bedrijf** ◆

Vraag en Aanbod inzake Kantoorbehoeften, Brandkasten, Machines, Gebouwen, Industrie-terreinen, enz.

DE GEMEENTE

WINTERSWIJK

HEEFT

BEDRIJFSRUIMTE

(36x12 m)

beschikbaar in industrieloofs(thans in aanbouw)

Lage tarieven

-:SPOORAANSLUITING AANWEZIG:-

★ Gegadigden kunnen zich vervoegen bij de directeur van gemeentewerken, Spoorstraat 45, te Winterswijk.

Uw eigen Ondernemingspensioen- regeling

z o n d e r r i s i c o ' s v o o r U w b e d r i j f !
Vraag inlichtingen aan:

N A T I O N A L E
LEVENSVZERKERING BANK N.V.
ROTTERDAM — TEL. 29180

N.V. LEVENSVZERKERING MIJ. VAN
DE NEDERLANDEN v.1845
'S-GRAVENHAGE — TEL. 116260

The Statist

ESTABLISHED 1878

An Independent Journal of Finance
and Trade

**OBJECTIVE APPRAISALS
CONSIDERED JUDGMENT
IMPARTIAL OPINION**

Contains most complete range of
British economic and financial statisti-
cals published in any weekly journal

World wide circulation

Annual subscription rate: (post free-
to include all supplements) £ 3:2:6
(fl 33,40)

*A Special Supplement on Economic Con-
ditions in The Netherlands was published
on January 31 1948. A limited number
of this Supplement remain for sale.*

LONDON: 51 CANNON STREET, E.C. 4

Annonces voor het volgend nummer
dienen uiterlijk Maandag 1 Aug. a.s. in het bezit te
zijn van de administratie, Lange Haven 141, Schiedam

Economisch - Statistische Berichten

Adres voor Nederland: Pieter de Hoochstraat 5, Rotterdam (W.).
Telefoon Redactie en Administratie 38040. Giro 8408.

Bankiers: R. Mees en Zoonen, Rotterdam.

Redactie-adres voor België: Seminarie voor Gespecialiseerde Eho-
nomie, 14, Universiteitstraat, Gent.

Abonnementen: Pieter de Hoochstraat 5, Rotterdam (W.).

Bankiers: Banque de Commerce, Brussel.

Abonnementsprijs, franco per post, voor Nederland f 26,— per jaar;
voor België/Luxemburg Belg. francs 465 per jaar, te voldoen door
storting bij de Banque de Commerce te Brussel of op haar Belgische
postgirorekening no 260.34.

Overzeese gebiedsdelen (per zeepost) f 26,—, overige landen f 28,—
per jaar

Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts worden
beëindigd per ultimo van het halenderjaar.

Aangetekende stukken in Nederland aan het Bijkantoor Westzee-
dijk, Rotterdam (W.).

ADVERTENTIES.

Alle correspondentie betreffende advertenties te richten aan de
Firma H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam (Telefoon
69300, toestel 6). Advertentie-tarief f 0,40 per mm. Contract-tarieven
op aanvraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare krachten”
f 0,60 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt zich het recht
voor om advertenties zonder opgaaf van redenen te weigeren.